

Inochentie (1752-1782), episcop al Hușilor

Asist. Drd. Niță Dan DANIELESCU

I. Episcopia Hușilor în contextul general de la mijlocul veacului al XVIII-lea

Episcopia Hușilor a fost înființată la sfârșitul veacului al XVI-lea, mai ales „pentru înlesnirea privegherii administrației bisericești în partea dinspre răsărit a țării, care era mai mult amenințată de mahomedanism”¹. Deoarece jurisdicția ei se întindea și asupra ținuturilor românești din stânga Prutului (Orhei, Lăpușna, Soroca și o parte din Fălciu), N. Iorga a numit-o „episcopie basarabeană”². Prin urmare, în ceea ce privește relațiile cu Imperiul Otoman, problemele generale ale țării, mai cu seamă în veacul al XVIII-lea, când se deschide „chestiunea orientală”³, se găsesc, cu grade diferite de intensitate și în viața acestei Eparhii.

Turcii ajunseseră în cursul vremii să controleze direct cetățile cu ținuturile sudice ale țării, cărora li se adaugă, la 1713, Hotinul (unde, la început, sub ierarhi greci, va fi organizată Mitropolia Proilaviei). Astfel, își asigură un sistem militar defensiv bine întocmit, pentru a-și exercita eficient administrația și pentru a intimida sau stăvili pornirile războinice ale Imperiului Țarist, vecinul din ce în ce mai cutezător din Răsărit. În Țările Române se înfiripă treptat regimul fanariot, într-o vreme în care menținerea în orbita intereselor otomane a acestor provincii

¹ Episcopul Dunării de Jos Melchisedec, *Cronica Hușilor și a episcopiei cu asemenea numire*, București, 1869, p. 90-91.

² N. Iorga, *Neamul românesc în Basarabia*, Ed. Fundației Culturale Române, București, 1995, p. 257.

³ Leonid Boicu, *Geneza chestiunii române ca problemă internațională*, Ed. Junimea, Iași, 1975, p. 29-31; Veniamin Ciobanu, *La granița a trei imperii*, Ed. Junimea, Iași, 1985, p. 126 sqq; Idem, *Statutul juridic al principatelor române în viziune europeană (secolul al XVIII-lea)*, Ed. Universității „Al.I. Cuza”, Iași, 1999, p. 22; Gheorghe Platon, *Geneza revoluției române de la 1848*, Ed. Junimea, Iași, 1980, p. 12-14; Vlad Georgescu, *Istoria românilor de la origini până în zilele noastre*, ediția a II-a, Academia Română-Americană, 1989, p. 94.

era alternativa cea mai potrivită de salvare a unui imperiu în declin⁴. Din punct de vedere al opțiunilor politice, atât cât puteau fi ele afirmate, românii, în prima jumătate a secolului „preferă, dacă independența nu era posibilă, menținerea turcului și moderarea lui prin influența imperiilor europene”⁵. Treptat regimul va cunoaște o criză cuprinzătoare, datorată în principal rigorilor unei fiscalități excesive (exercitate din ce în ce mai frecvent prin terți alojeni), precum și eșecului politicii de codificare a stărilor, resimțită adesea drept contrară obiceiurilor locului⁶. Nemulțumirea țării începe să fie înregistrată la mijlocul veacului pe toate palierele vieții sociale, „fronțele” boieresti fiind însoțite de „mișcări de uliță” (caracterizate drept „insurecții populare”)⁷. În însuși sufletul românesc se adună impulsuri și căutări noi, ce vor compune în cele din urmă, voința generală de schimbare a unor alcătuiți în care românii încep să nu-și mai poată exercita pe deplin puterea legitimă și nu-și mai recunosc chiar propria identitate.

Domnii țării, datorită erodării regimului pe care îl slujeau, din convingere sau uneori din oportunism, riscă să devină victimele sistemului. Bruma de legitimitate pe care o dobândiseră prin înrudirile cu familiile de țară⁸ se șubrezește, ei nemai-putând să se reprezinte pe sine decât la nivelul unei retorici fără acoperire reală. De aceea îi găsim făcând o politică a supraviețuirii care, de multe ori, le este fatală⁹.

În acest context un rol de seamă în găsirea unor soluții viabile pentru viitorul țării îi revine Bisericii. La mijlocul secolului al XVIII-lea, în Țările Române Biserica este singura instituție bine organizată și cu un prestigiu nestirbit. În Moldova stabilitatea ei este mai mare, iar conștiința legitimității mult mai puternică. Dacă domniile erau schimbătoare, fie și în cadrul acelorași familii, mitropoliții și episcopii țării sunt mult mai stabili în scaunele lor. Acest fapt, caracteristic întregii perioade fanariote, va avea consecințe benefice în prezervarea identității și continuității statului, precum și în capacitatea de angajare a unor conduite ferme în orientarea politică a țării. Se mai cuvine remarcată și solidaritatea ierarhilor. La 1750 trei dintre ei sunt călugări de Putna și unul de

⁴ E. Stănescu, *Préphanariotes et Phanariotes*, în „Symposium. L'époque phanariote”, Thessalonice, 1974, p. 347-358; Dimitrie Cantemir, *Viata lui Constantin Cantemir*, București, 1960, p. 21.

⁵ Vlad Georgescu, *Istoria ideilor politice românești (1369-1878)*, Editura Jon Dumitru, München, 1987, p. 308-309.

⁶ Vezi acuzele aduse lui Constantin Mavrocordat de mitropolitul și egumenii din Țara Românească: „a introdus obiceiuri noi, că egumenii nu stăpâneau mănăstirile lor, că pe boieri nu-i deosebeai de mojici (raport din 15 august 1742, în *Reprezentanța diplomatică a Moldovei la Constantinopol (30 august 1741-decembrie 1742)*, Ed. Academiei, București, 1985, p. 200; Daniel Danielescu, *Domniile moldovenești ale lui Constantin Mavrocordat*, 1985 (teză de licență, în mss), p. 26, 63, 97.

⁷ Gheorghe I. Brătianu, *Sfatul domnesc și adunarea Stărilor în țările române*, Compagnie Française d'Impression, Evry, 1977, p. 271.

⁸ N. Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, vol. I, București, 1902, p. 65-66 (în continuare Iorga, Doc. Callimachi).

⁹ *Ibidem*, p. 57.

Neamț¹⁰. Se cunosc bine, unii din perioada uceniciei și generație după generație cresc în slujirea aceluiași idealuri. Toți, cu o singură excepție, mitropolitul Nichifor (care este grec, călugărit la Mănăstirea Neamț, înrudit cu familiile de țară și temporar, oarecum acceptat în „familia” ierarhilor moldoveni) sunt români de neam. Creșterea și cooptarea în funcții de răspundere se face atent și se poate remarca existența unei succesiuni bazate pe verificarea îndelungă a vredniciei personale, precum și a fidelității față de Biserică și de cei care îi promovează¹¹. La Neamț, dar mai cu seamă la Putna învățaseră carte bună, deprinseseră viața de rugăciune, preocuparea pentru activitatea culturală și filantropică, precum și spiritul practic, orientat în realitățile vremii¹². Spre deosebire de mănăstirile închinatelor unde își făcea loc filelismul grecesc, în contextul în care acestea se subordonau ierarhilor din Imperiul Otoman, confirmați ca slujbași ai sultanului prin berat împărătesc, la mijlocul veacului, „curentul românesc din slobodele mănăstiri bucovinene biruiește, păstrând pentru români toate locurile de arhieriei ai Moldovei”¹³. Toți, în cugetele lor, sunt ostili „turcului păgân” și desigur, acelora prin care el stăpânește. De asemenea, sunt bine informați cu privire la realitățile politice și confesionale din afara țării. Oameni ai vremii lor știu să fie diplomați și pricepuți gospodari, folosind posibilitățile și relațiile ce le au la îndemână. Se îngrijesc cu atenție de mănăstiri și colaborează, fără ca documentele să rețină vreun conflict major, cu protopopii și preoții. Conlucrarea cu celelalte stări la buna gospodărire a țării este permanentă. Sub purtarea lor de grijă se desfășoară învățământul timpului (din vremea lui Constantin Mavrocordat, obligatoriu în limba română la toate nivelele) și tot ei promovează majoritatea inițiativelor culturale ale vremii.

Solidaritatea și simțul practic al ierarhilor se vădește în situații de excepție. La 1750, în timpul domniei lui Constantin Cehan Racoviță, se finalizează o acțiune cuprinzătoare a boierimii moldave împotriva grecilor [„fiindcă să apucasă de mari înfruntări boierilor pământeni (...) au început boierii a le pune la cale, zicând: Trebuie pe greci să-i gonim de aici că n-au gând bun nici asupra noastră, nici asupra săracilor și vor să ni dizbraci fără de voe noastră”]¹⁴. Nu cu mult timp în urmă avusese loc și alungarea turcilor lazi din țară.

¹⁰ Mitropolitul Iacob (1750-1760) și episcopii Dosoftei al Rădăuților (1750-1789) și Ierotei de Huși (1743-1752) sunt călugări de Putna. La Roman păstorește Ioanichie (1749-1769), care are metania la Neamț, dar care este „ca un stareț al doilea” pentru Iacob Putneanul, care îi dă blagoslovenie să slujească în Iași cu sacos și mitră (*Ibidem*, doc. 2, p. 421-422).

¹¹ Teoctist, mitropolitul Moldovei și Sucevei, *Mitropolitul Iacob Putneanul (1719-1778)*, Mănăstirea Neamț, 1978, p. 9.

¹² *Istoria învățământului din România* (sub redacția acad. Ștefan Pascu), vol. I, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1983, p. 254; Ștefan Bârsănescu, *Școala greco-slavo-românească de la mănăstirea Putna*, în „Revista de Pedagogie”, XV (1966), nr. 6, p. 24.

¹³ N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. II, Vălenii de Munte, 1909, p. 91 (în continuare N. Iorga, *Ist. Bisericii românești*).

¹⁴ Pseudo-Enache Kogălniceanu, Ioan Canta, *Cronici moldovenești*, ediție critică de Aurora Ilieș și Ioana Zmeu, Ed. Minerva, București, 1987, p. 53-54. Cronicarul spune că „ieșise 40 de boieri mari și bătrâni, care era pe atâta și mai bini, tineri, cari trece peste o sută” (*Ibidem*, p. 56).

În acest context, de recuzare violentă de către „pământenii” a sfetnicilor („miniștrilor”)¹⁵ greci abuzivi ai domnului, are loc și schimbarea mitropolitului „grec” cu un ierarh de țară, Iacob Putneanul, care trece de la Rădăuți direct la Iași. În scaunul vacant va fi promovat imediat egumenul de Putna, Dosoftei Herescu (ucenic al lui Iacob)¹⁶, iar doi ani mai târziu este instalat episcop de Huși călugărul putnean Inochentie, fost dichiu la Rădăuți. În actul de paretisire a mitropolitului Nichifor se arată că „așa am cunoscut a fi drept (...) și de tot folosul a toată țara (...) să pue Măria Ta din pământenii mitropolit”¹⁷ (și probabil că Nichifor va fi semnat doar actul de retragere)¹⁸. Chiar dacă documentul datat 1 ianuarie 1752 ar fi redactat sau completat mai târziu¹⁹, contextul venirii lui Iacob Putneanul ca mitropolit la Iași (urmată de promovarea altor putneni, aleși de dânsul la episcopat) este suficient de relevant pentru a accepta existența în epocă a convingerii unanime că ierarhii țării trebuie aleși dintre pământenii (poate reținută în scris sau acceptată de comun acord, fără a risca emiterea unui document) convingere afirmată energic prin solidaritatea tuturor ierarhilor în funcție.

Mai târziu, prin mitropolitul patriot Gavriil Callimachi (fost întâi la Salonic), se va încerca finalizarea înmănunchierii forțelor Bisericii ortodoxe în lupta antiotomană.

Colaborarea cu stările în prezervarea „obiceiurilor țării” este constantă în acțiunile episcopilor Moldovei din această perioadă. Împotriva „miniștrilor” greci ai lui Ioan Teodor Callimachi, boierii „făcând mari hotărâri cu mitropolitul (...) neștiind nime nemică” ridică „mulțimi de norod”, asediind palatul domnesc²⁰; conflictul va fi dezamorsat datorită bunelor oficii ale lui Iacob Putneanul, domnul dând satisfacție cererilor boierilor. Un alt exemplu este legarea prin blestem a văcăritului și refuzul ferm al mitropolitului Iacob de a reveni asupra deciziei, atunci când „miniștrii” greci ai lui Scarlat Ghica și mai târziu ai lui Ioan Teodor Callimachi insistă pentru reintroducerea dării²¹. Neînduplecarea lui Iacob în această chestiune va oferi pretextul cel mai cunoscut pentru care se va proceda, la 1760, la înlocuirea lui cu Gavriil Callimachi, putnean și el, urmând, cel puțin formal, conduita demnă a predecesorului său²².

¹⁵ *Ibidem*, p. 51-53.

¹⁶ *Ibidem*, p. 55.

¹⁷ Dimitrie Dan, *Cronica Episcopiei de Rădăuți*, Viena, 1912, p.

¹⁸ N. Iorga, *Condica de hirotonii a Moldovei*, în BCIR, nr. 3 (1924), p. 3.

¹⁹ Ștefan S. Gorovei, *Semnificația unor documente false din secolul XVIII, I „Cartea sobornicească” din 1 ianuarie 1752*, extras din AIIAI, XXVI/I (1989), p. 21; vezi și Arhimandritul Ciprian Zaharia, *Iosif I Mușat, întâiul mare ierarh român*, Ed. Episcopiei Romanului și Hușilor, 1987, p. 207-208.

²⁰ Pseudo-Enache Kogălniceanu, *Ed. cit.*, p. 84. Mișcarea e provocată mai ales de abuzurile grecului Stavarache care „pune bani și pe boieri și pe mănăstiri și pe giupănești”; Aurel H. Golimas, *Despre capuchehăile Moldovei și poruncile Porții către Moldova*, Iași, 1943, p. 85.

²¹ Pseudo-Enache Kogălniceanu, *Ed. cit.*, p. 85-86.

²² *Ibidem*, p. 76 și 90; vezi și Constantin Mosor, *Aspecte principale din viața și activitatea mitropolitului Moldovei, Gavriil Callimachi (1760-1786)*, în BOR, an LXXXVIII (1970), nr. 7-8, p. 768.

Degradarea treptată a regimului fanariot va conduce către sfârșitul deceniului la izbucnirea unei crize majore. Atunci ierarhii luminați, împreună cu boierii, iau decizii importante de politică externă, apreciind cele mai viabile soluții oferite de contextul general, pentru refacerea țării (modelul este situația din timpul lui Vasile Lupu, dar sunt propuse și soluții noi).

Criza regimului fanariot din Țările Române are motivații interne determinate, dar este potentată și de contextul extern al epocii. Între puterile europene ce își asumă dreptul de a împărți teritoriile controlate de turci, Imperiul Austriac devine un pretendent redutabil după 1688. Pentru puțină vreme, dar lăsând amintiri neșterse, acesta va anexa Oltenia. În Moldova, către mijlocul veacului al XVIII-lea filoaustriacismul nu are între autohtoni mulți susținători. Politica agresivă de impunere a uniției românilor transilvăneni destrămase multe iluzii. În mănăstiri numărul călugărilor români de peste munți crește, iar emigrația transilvănenilor spre Moldova se intensifică în acest timp²³. Cu toate acestea, interesul austriecilor pentru țările noastre rămâne constant²⁴. Istanbulul este locul unde se dă o acerbă luptă diplomatică de către iezuiți, pe iscusința cărora se reazămă ambițiile imperiului catolic. La 1769 miza cea mai mare era Polonia, dar va fi afectată și Moldova, care pierde în favoarea Imperiului Austriac partea ei nordică²⁵.

Rusia devine treptat forța cea mai influentă în zonă. Politica de expansiune spre „mările sudului”, alături de chestiunea poloneză, este prioritară în acest răstimp pentru propaganda și acțiunea militară țaristă. Cu multă abilitate sunt încurajate și exploatare în folos propriu nemulțumirile popoarelor din Balcani. Misiunea de „izbăvitoare” de sub stăpânirea păgânului a țarinei Ecaterina a II-a (1762-1796) este intens zugrăvită creștinilor. De altfel, la timpul respectiv, nu se întrevădeau alianțe mai eficiente. Crearea unei unități ortodoxe împotriva Imperiului Otoman era o necesitate pentru toți. Și încrederea popoarelor din Balcani în Rusia, la acea vreme, era o realitate (o orientare comună avusese timp să se cristalizeze încă de la cumpăna veacurilor al XVII-lea și al XVIII-lea)²⁶. Și nu în ultimul rând, pentru români, intențiile, anexioniste rusești nu erau cunoscute încă. Dintre toate variantele posibile atunci, alianța cu Rusia pravoslavnică părea cea mai potrivită; Austria catolică își vădise intențiile, iar regimul turcesc nu mai putea dura mult.

²³ Ștefan Metes, *Emigrări românești din Transilvania în secolele XVIII-XX (cercetări de demografie istorică)*, Ed. Științifică, București, 1971, p. 137, 156 sqq; Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Mănăstirile Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania și Banat în secolul al XVIII-lea*, în BOR, an XCIII 91975) nr. 1-2, p. 211-212.

²⁴ Gabriel Bădăraș, *Natura și conținutul raporturilor politice româno-habsburgice, 1683-1775*, în *Românii în istoria universală*, II/1, Universitatea „Al.I. Cuza”, Iași, 1987, p. 223 sqq.

²⁵ A.D. Xenopol, *Războaiele dintre ruși și turci și înrăurirea lor asupra Țărilor Române*, Ed. Albatros, București, 1997, p. 71-91; Nicolae I. Arnăutu, *Doisprezece invazii rusești în România*, București, 1996, p. 39-41.

²⁶ G. Beziconi, *Contribuții la istoria relațiilor româno-ruse (din cele mai vechi timpuri până la 1854)*, Ed. Academiei, București, 1958, p. 137-138; N. Iorga, *Locul românilor în istoria universală*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 314-315.

Rolul Episcopiei Hușilor în contextul posibilității redobândirii teritoriilor din sudul țării, devenite cu timpul raiele, crește. În Moldova, factorul rusesc „avea să ia locul celui polonez (...) iar în ruși vom căuta un reazem împotriva regimului turcesc (...) și o contrapondere imperialismului austriac”²⁷.

Cu rușii, dacă singuri nu se putea, trebuia ca țara să redobândească „a ei judecăți și rânduieli”. Abia după eșecul politicii de forță, pe la 1780, prinde contur clar opțiunea rusească pentru „proiectul grec” elaborat de despotii luminați ai Imperiului Habsburgic și Țarist: țările noastre unite sub un prinț străin, urmau să devină „stat tampon” – regatul Daciei²⁸.

Această orientare, favorabilă alianței cu Rusia, o împărtășesc și ierarhii Moldovei la 1769, ca de altfel și predecesorii lor din prima jumătate a veacului. Opțiunea nu depășește însă calculul politic, evenimentele balcanice (desfășurate de acum înainte sub egida politică a Rusiei) constituind ocazia, nu și cauza afirmării intereselor românești.

Chiar dacă scorii ale slavonismului mai supraviețuiau pe alocuri, românizarea școlii și a cultului era o realitate. De asemenea, o bogată literatură teologică și laică în limba română circula în manuscrise și tipărituri peste tot în țările noastre²⁹. Organizarea instituției bisericești era la fel, românească; atunci când la 1771 Episcopia Hușilor încorporează teritorii ale fostei Mitropolii a Proilaviei, ierarhii țării făceau dovada că erau conștienți de drepturile lor, la fel trebuie înțeleasă extinderea în același an a autorității episcopului de Rădăuți asupra fostei raiele a Hotinului³⁰.

În concluzie, la mijlocul veacului al XVIII-lea, Biserica Țării Moldovei se prezintă ca o instituție bine organizată, conștientă de identitatea și misiunea ei și capabilă să folosească mijloace eficiente pentru prezentarea specificului și afirmarea statului însuflețit de dreapta credință pe care o mărturisește.

Episcopia Hușilor cunoaște o revigorare pe toate planurile datorită revenirii în actualitate a misiunii pentru care luase ființă, privegherea asupra părților de răsărit ale țării, amenințate de Imperiul Otoman.

II. Dintre răzeși, călugăr la Putna și dichiu la Rădăuți

Unul dintre ierarhii moldoveni de la mijlocul veacului al XVIII-lea, a cărui biografie poate fi asemănată cu o oglindă ce reține – atât cât putem desluși – imaginea încă dificil de recompus a epocii lui, este Inochentie, episcop al Hușilor

²⁷ Victor Papacostea, *Civilizație românească și civilizație balcanică*, Ed. Eminescu, București, 1983, p. 195.

²⁸ *Istoria diplomatiei*, vol. I, Ed. Științifică, București, 1962, p. 307; N. Iorga, *Chestiunea Dunării (o istorie a Europei răsăritene în legătură cu această chestie)*, Institutul european, Iași, 1998, p. 279-280.

²⁹ Gheorghe I. Brătianu, *Originile și formarea unității românești*, Ed. Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 1998, p. 160; Dr. Antonie Plămădeală, *Clerici ortodocși, ctitori de limbă și cultură românească*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1977, p. 68-69.

³⁰ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Basarabia – aspecte din istoria Bisericii și neamului românesc*, Ed. TRINITAS, Iași, 1993, p. 38.

între mai 1752-octombrie 1782. Despre el Melchisedec Ștefănescu va spune o sută de ani mai târziu: „cu drept se poate numi părintele acestei Episcopii. Ne pare rău că documentele Episcopiei nu ne-au păstrat mai multe știri despre cele lucrate de Inochentie în administrația pastorală a Eparhiei sale, dar în ceea ce privește administrația materială a Eparhiei, el este restauratorul acesteia din ruine (...). Era o persoană cu deosebit renume în clerul contemporan și toți îl respectau, de la mare până la mic”³¹.

Cercetările de până acum³² ni-l înfățișează ca un priceput gospodar, poate prea „strâns”, un om care știa să asculte (niciodată însă nu i-au aparținut lui marile inițiative), un călugăr smerit, cu modestă știință de carte și puțin preocupat de numele său în posteritate.

Cine era Inochentie? Informații certe cu privire la originea și locul său de baștină nu avem încă. Totuși, s-a observat că un document din 12 iulie 1760 reține, într-un proces în care episcopul era parte, că „Sfinția Sa chir Inochentie” este rudă cu un anume Ignatie Ghelasie, ceea ce îi conferă dreptul să revendice moșia acestuia, ce o avea în localitatea Bahna din ținutul Neamțului. Faptul este dovedit „cu un răvaș ce se află la mâna Sfinției Sale”, act recunoscut de împricinării Nichita Bută și Ștefan din Bahna (care stăpâneau nejustificat moșia, uzurpând dreptul legitim al ierarhului).

Răzeșii, convocați de episcopul Ioanichie al Romanului, care cercetează cauza, „mărturisesc (...) că satul Bahna – au umblat pe trei bătrâni, anume Ghelase, din care se trage sfinția sa, episcopul de Huși, chir Inochentie, și cu fratele său, Toader diaconu (...)”. Cauza va fi soluționată în favoarea episcopului³³. Cum dintr-un sat învecinat cu Bahna, Tuțcani, era originar și Ioanichie, s-a avansat ipoteza că în tinerețe cei doi, ar fi putut viețui împreună în schitul cu hramul „Sf. Nicolae” din marginea satului Tuțcani³⁴. Chiar dacă documentele lipsesc, apropierea și colaborarea dintre Ioanichie și Inochentie devine în timp o realitate, fapt ce poate să aibă ca temei și o eventuală prietenie a lor încă din copilărie. Pentru originea răzăsească a ierarhului de la Huși pledează și priceperea dovedită mai târziu în pastorația satelor de răzeși din Eparhia sa.

Totuși, nu s-a valorificat încă o informație despre familia lui Inochentie. Dintr-o însemnare autografă a episcopului aflăm despre paharnicul Dimitrie, nepotul său, căruia îi dăruiește, după 1 mai 1756, lucrarea *Viata marelui Petru, samoderjeț a toată Rusia*, copiată în Huși, cu cheltuiala lui, de către ierodiaconul Gavriil. Fără să excludem posibilitatea de a fi trăit în copilărie în mediul răzeșesc și fără să putem preciza cu exactitate modul de ascensiune socială a familiei sale,

³¹ Melchisedec, *op. cit.*, p. 332.

³² Pr. Anton I. Popescu, *Inochentie, episcopul Hușilor*, în MMS, an XLIII (1967), nr. 3-4, p. 275-287; Pr. Scarlat Porcescu, *Episcopia Hușilor. Pagini de istorie*, Ed. Episcopiei Romanului și Hușilor, 1990, p. 70-75; Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al BOR, București, 1994, p. 460-463.

³³ Iorga, *Doc. Callimachi*, vol. I, p. 46-47.

³⁴ Pr. Scarlat Porcescu, *op. cit.*, p. 70. Ioanichie era totuși mai în vârstă (moare la 1769).

am putea totuși lua în considerare legăturile de rudenie cu boierimea de țară, fapt ce ar explica, alături de calitățile personale și de cele conferite de slujirea arhierască, cooptarea lui, alături de reprezentanții marii boierimi, în acțiuni determinante pentru viitorul țării³⁵.

Din botez, viitorul vlădică se numea Ioan³⁶ și a mai avut un frate, preot de mir (poate diaconul Toader preotit între timp) despre care știm că mai târziu s-a călugărit la Mănăstirea Râșca³⁷.

Când se va fi călugărit Ioan și cum va fi urcat treptele cinului monahal, nu știm. Sinodicul Episcopiei Hușilor ne spune că avea metania la Putna. Poate va fi trecut și pe la Neamț, dacă admitem prietenia dintre el și Ioanichie. Mai târziu, la 1752, actul de iposifiere pentru Huși îi reține pe „prea cuviosul între ieromonahi, kir Inochentie, dichiul sfintei și cinstitei Episcopii Rădăuților”, drept primul dintre cei trei candidați la scaun (actul este semnat de doi reprezentanți greci ai episcopilor de Roman și Rădăuți)³⁸. Deci, la Putna și la Rădăuți și-a făcut ucenicia și și-a dovedit vrednicia Inochentie. Aici a deprins buna rânduială în chivernisirea treburilor gospodărești în care va excela mai târziu. După ce ajunge episcop nu uită de postrigul său. Caută să rămână ctitor la Putna, dăruind 2000 de lei pentru a se zidi o clopotniță nouă la mănăstire³⁹. De asemenea, alături de alți putneni, este unul dintre ctitorii înnoitori ai bisericii „Sf. Onufrie” de lângă Siret, filială a marii lavre bucovinene⁴⁰.

A învățat carte bună, ca și alți putneni cunoștea limba slavonă, vorbea și rusește și avea cunoștințe, cel puțin elementare, de limbă greacă. La Putna își va forma nu doar frumoase deprinderi duhovnicești, cărturărești și gospodărești, ci și opțiunile pe care un om al timpului se cuvenea să le aibă. Protectori, sfătuitori și apropiați i-au fost mitropolitul Iacob I Putneanul, episcopii Rădăuților: Varlaam (nemțean de metanie; este cel ce înființează aici tipografie și care, pentru scurtă vreme, a fost titular la Huși) și Dosoftei Herescu, arhimandriții: Vartolomei

³⁵ Însemnarea este: „Această carte este a noastră pe care am dat-o nepotului nostru, paharnicul Dimitrii. Inochentie, episcopul Hușilor” (Gabriel Stempel, *Catalogul manuscriselor românești*, BAR 1-1600, vol. I, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 23). Din păcate investigațiile făcute până acum nu ne permit să-l cunoaștem mai bine pe acest Dimitrie. Nu poate să fie aceeași persoană cu ispravnicul de Neamț, menționat pe la 1800, care semna un raport în grecește (Vasile Mihordea, *Documentele relațiilor agrare*, vol. II (Moldova), Ed. Academiei, București, 1966, p. 540. Oricum rudele lui Inochentie intră (dacă nu făceau parte deja) în „familia” boierilor țării.

³⁶ Gheorghe Ghibănescu, *Surete și Izvoade*, vol. XXV, Huși, 1933, p. 45 (botează la 1761 copilul lui Constantin Kogălniceanu dându-i numele său, Ioan).

³⁷ Melchisedec, *op. cit.*, p. 226.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ Din nefericire donația nu este folosită în scopul precizat de Inochentie. De aceea, Iacob Stamati va solicita restituirea banilor (Dimitrie Dan, *Mănăstirea și comuna Putna*, Ed. Academiei, București, 1905, p. 101).

⁴⁰ Pr. Ioan Zugrav, *Un pomelnic manuscris*, în MMS, an XXXVII(1961), nr. 9-12, p. 675 (vezi și studiul autorului *Biserica Sf. Onufrie de lângă Siret*, în nr. 1-2 din același an al revistei).

Măzăreanu și Venedict Teodorovici ș.a. Îi va fi cunoscut și pe viitorii mitropoliți Gavriil Callimachi⁴¹ și Leon Gheucă⁴², ei înșiși călugări putneni, trecuți prin școala mănăstirească de aici. Desigur, Inochentie se va simți legat sufletește mai mult de primii, dar va colabora și cu ceilalți (mitropoliții Gavriil și Leon optând mai târziu pentru alte căi de împlinire a idealurilor comune tuturor)⁴³.

În anul 1752, duchiul Episcopiei Rădăuților este chemat la slujire arhierească. Bătrânul episcop de Huși, Ierotei (putnean și el), la 10 mai 1752 „închină omoforul pe sfântul prestol și paternița în mâinile (...) domnului Constantin Mihail Cehan Racoviță voievod” după care, cerând iertare și iertând pe toți, se retrage la „pocăianie” în mănăstirea de metanie^{43bis}. Foarte repede, la 27 mai (lucru ce ne poate arăta că există un plan prealabil în legătură cu soarta scaunului de la Huși) este ipopsifiat, ales și sfințit Inochentie. Cu siguranță, promovarea lui i se datorează mitropolitului Iacob (care îi va fi verificat vrednicia și fidelitatea la Putna și la Rădăuți), cu recomandarea lui Dositei Herescu (în timpul căruia fusese, cu certitudine, duchiul) și cu sfatul lui Ioanichie al Romanului (cu care nu va fi întrerupt vechea prietenie). Domn era Constantin Racoviță, un apropiat al putnenilor; în timpul căruia se finalizase o acțiune antigreacă a boierilor moldoveni.

Prin această alegere, toate scaunele episcopale ale Moldovei sunt ocupate de o echipă nouă de ierarhi. Suntem acum la începutul altei faze de acțiune a Bisericii moldave, care, după ce reușise să aducă la conducerea Mitropoliei un pământean⁴⁴, se reorganizează în vederea împlinirii mai vechilor dorințe de afirmare a identității proprii și prin aceasta, în cele din urmă, a alungării „turcului păgân” din țară.

De acum înainte, importanța Episcopiei Hușilor sporește și de aceea titularul ei trebuia să fie o persoană sigură, care să facă dovada calităților duhovnicești, pastorale, administrative și diplomatice ce i se cereau. Aceasta este misiunea pentru care Inochentie a fost trimis la Huși.

III. Inochentie – episcop la Huși

La mijlocul veacului al XVIII-lea, târgul Hușilor se înfățișa destul de modest. Orășenii, în număr nu mai mare de 1500⁴⁵, se îndeletniceau cu meșteșugurile,

⁴¹ Dimitrie Dan, *Arhimandritul Vartolomeu Măzăreanu*, extras din AARMSI, serie II, tom. XXXII, București, 1911, p. 3.

⁴² Pr. Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, Ed. Episcopiei Romanului și Hușilor, 1984, p. 236-237.

⁴³ N. Iorga, *Francmasoni și conspiratori în Moldova secolului al XVIII-lea*, Cultura Națională, București, 1928, p. 4; M. Șesan, *Unele considerații teologice despre gândirea românească în secolele XVI-XVIII*, în MMS, an LII (1976), nr. 3-4, p. 245-253.

^{43 bis} Melchisedec, *op. cit.*, p. 227.

⁴⁴ V. Laurent, *L'élection de Gabriel Callimachi à la métropole de Moldovalachie. Date et circonstances*, în „Bulletin de la Section Historique de l'Académie Roumaine”, XXVI, 1, 1945, p. 140. Autorul observă că Gavriil Callimachi nu este nominalizat de Iacob Putneanul printre mitropoliții „străini”, așa cum este desemnat Nichifor.

⁴⁵ G. Ghibănescu, *Originea Hușilor. Studiu istoric*, Bârlad, 1887, p. 59.

comerțul și agricultura, trăind însă cu nesiguranța propriilor averi datorită deselor incursiuni de pradă ale tătarilor din Bugeac. Rosturi administrative orașul nu avea, reședința autorităților fiind la Fălciu.

Cea mai importantă instituție era Episcopia, fapt pentru care târgul își menținuse în prima jumătate a veacului, mai mult în amintirea vremurilor de odinioară, un oarecare prestigiu și interes în ochii mai-marilor vremii.

Jurisdicția episcopilor de Huși cuprindea ținuturile: Fălciu (din dreapta și din stânga Prutului), Lăpușna, Orheiul și Soroca. În sudul Basarabiei ființa Mitropolia Proilaviei reunind vechi teritorii românești, controlate acum de Imperiul Otoman. În timp, stăpânirea turcească și tătarască se consolidase, fapt nu fără consecințe, mai cu seamă asupra stării materiale a Eparhiei Hușilor. La 8 noiembrie 1757, domnul Constantin Racoviță Cehan constată că „această sfântă Episcopie a Hușilor este mai slabă și mai fără venit decât celelalte Episcopii ce se află în această de Dumnezeu păzită țară și niciodată cu veniturile ei nu se poate cuprinde”⁴⁶. De aceea, noul episcop de Huși era chemat la o lucrare de durată a cărei împlinire presupunea răbdare smerită și fermitate înțeleaptă. Trei sunt direcțiile importante pe care documentele ne îngăduie să le deslușim în cei treizeci de ani de vlădicie la Huși ai lui Inochentie: *activitatea administrativ-gospodărească, activitatea pastorală și filantropică și activitatea culturală și diplomatică*.

1. „Restaurator al Episcopiei din ruine” – activitatea administrativ-gospodărească

După instalare, Inochentie mai întâi se informează cât mai corect și mai complet asupra situației Eparhiei. Constată că numărul creditorilor este mai mare decât cel înscris în izvodul primit de la predecesorul său, Ierotei. De aceea solicită și la 21 mai 1752 primește carte domnească prin care se hotărăște restituirea doar a împrumuturilor înregistrate în scris⁴⁷. Sunt cercetate și actele de proprietate ale Episcopiei constatându-se că „multe dintre el s-au prăpădit la vremuri de nepace”⁴⁸. În consecință, și multe moșii (care constituiau principala sursă de venit a Episcopiei) erau împresurate și stăpânite de alții, pe nedrept. Aceeași situație de neorânduială, sărăcie și paragină era și la curtea episcopală. Construite pe loc domnesc, clădirile nu erau în proprietatea Eparhiei („încă nici locul pe care este zidită biserica nu este al ei, fiind loc domnesc”⁴⁹). Prima problemă importantă pentru noul vlădică era restaurarea bisericii. Aceasta avea hramul „Sf. Apostoli Petru și Pavel” și fusese înălțată de Ștefan cel Mare. Însă „la vlet 7200 (1692 – n.ns.), tâmplându-se cutremurul cel mare aici în țară (...) nu

⁴⁶ Melchisedec, *op. cit.*, p. 150.

⁴⁷ *Arh. St. București, mss.* 544, doc. 41 (la *Arh. St. Iași* se află o copie microfilmată a manuscrisului).

⁴⁸ Melchisedec, *op. cit.*, p. 247 (hrisovul lui Constantin Racoviță, din 9 sept. 1757).

⁴⁹ *Ibidem*, p. 237 (hrisovul lui Matei Ghica din 9 ian. 1756).

numai că turnurile au fost căzute de tot ci încă și biserica, fiind crăpată prin pregiur era numai să cadă, de care pricină, de frică, începuse a nu să sluiți nici Dumnezăiască Leturghie”⁵⁰. Fiindcă sursele de venit de care dispune sunt neîndestulătoare și mai ales deoarece era vorba de o ctitorie domnească, Inochentie stăruie pe lângă Matei Ghica, domnul țării, care îi dă „o somă de bani” pentru lucrările de restaurare. Prin purtarea de grijă a lui Inochentie vechea clădire este „risipită până la temelie” și va fi înălțată din nou, respectându-se însă planul celei anterioare. Lucrările sunt gata în 1756⁵¹.

Pisania bisericii însă nu este înnoită ci se păstrează cea veche, din timpul lui Ștefan, gestul fiind în măsură să ne lumineze chipul smerit și cu evlavie pentru tradiție a harnicului călugăr putnean. Inochentie întocmește și un nou pomelnic (cel mai vechi păstrat la Huși) în care sunt trecute numele ctitorilor și episcopilor de până la el⁵². Socotindu-se ctitor, Matei Ghica dăruiește în 1756 Episcopiei „tot locul domnesc ce este din dosul ogrăzii, spre apus” (scutind de dări pe cei ce se vor așeza aici), precum și „dejma, iară nu și pământul, de pe restul locului domnesc din Huși”⁵³. În același an, schimbându-se domnii, Constantin Racoviță întărește dania făcută anterior dăruind și locul numit „la Corni”⁵⁴. Domnii următori vor înmulți daniile, însă noile acte de proprietate vor fi furate de la Episcopie în timpul epidemiei de ciumă din anii 1764-1766. Inochentie prezintă situația domnului Grigorie Callimachi, care, la 20 ianuarie 1768 confirmă Episcopiei „stăpânirea pe tot locul târgului Huși (...) să-i fie dreaptă ocină și moșie cu tot venitul, neclătită și nestrămutată în veci”⁵⁵. Preocuparea lui Inochentie pentru starea materială a Centrului eparhial este aceeași până în ultimul an de arhipăstorire. Prin hrisovul de la 9 ianuarie 1782, Constantin Moruzi voievod face „danie sfintei Episcopii a Hușilor toată vatra târgului, cu locul domnesc ce are împrejur”⁵⁶.

În cursul anilor este înfrumusețată și împodobită biserica (noi veșminte, vase, odoare și cărți de cult) și amenajat spațiul de incintă. Potrivit unei hărți întocmite la 1771 de ierom. Iorest, dichiul de la Huși, aceasta cuprindea „biserica Episcopiei (...) cișmeaua cea mică pentru cuhne, chiliile cele vechi, casele de piatră ce s-au făcut acum pe beciuri, cuhne și pitărie de piatră, porțița în grădină, râmnice de piatră pentru pește, jicniță, chilii vechi (proaste), poarta, porțiță în livadă, fântână în livadă adusă pe oale, clopotărie, școala, grajd, șură”. Episcopia avea grădina și livadă despărțite de gard⁵⁷. Din timpul lui Inochentie se mai

⁵⁰ *Ibidem*, p. 236.

⁵¹ *Ibidem*, p. 237.

⁵² Protosinghel Mina Dobzeu, *Pomelnicul mănăstirii „Sf. Apostoli Petru și Pavel” din Huși. Un document istoric valoros*, în BOR, XCVIII (1980), nr. 1-2, p. 198-200.

⁵³ Melchisedec, *op. cit.*, p. 237.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 245.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 301-303.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 329-331.

⁵⁷ *Ibidem* (harta este prezentată în Anexă. Suntem de aceeași părere cu Pr. Anton Popescu, care consideră că data întocmirii ei este 1771, anul fiind înscris în colțul din dreapta, sus).

păstrează un clopot cu inscripția: „Acest clopot s-a făcut cu toată silința și toată cheltuiala iubitorului de Dumnezeu, episcopul Hușilor, chir Inochentie, anul de la Hristos 1774”⁵⁸.

Această stare înfloritoare a gospodăriei Centrului eparhial dovedește vrednicia lui Inochentie fie și numai datorită faptului că, în cei treizeci de ani de vladicie, Episcopia a fost jefuită în mai multe rânduri (1764, 1766, 1770-1773) și a ars o dată aproape în întregime (hrisovul din 9 ianuarie 1782 amintește că Episcopia „în vremea răzmerițelor au rămas la proastă stare, fiindcă, osebit de alte pagube încă și de foc s-a ars”)⁵⁹. Cea mai grea încercare o va trece însă după moartea lui Inochentie în cele trei luni de vacanță (1 oct.-18 dec. 1782) a scaunului episcopal. Atunci domnul Alexandru Mavrocordat Delibei își va însuși întreaga avere găsită la Huși, „jefuind biserica până la scândură”⁶⁰ și obligând prin aceasta pe noul ierarh, Iacob Stamati, să reia aproape de la capăt, lucrarea de refacere a gospodăriei episcopale.

După câțiva ani de la instalarea lui Inochentie, târgul Hușilor începuse să prospere. Această realitate, precum și faptul că orașul era într-o zonă relativ mai retrasă, au condus la încercarea autorităților administrative ale timpului de a-și transfera sediul de la Fălciu la Huși. Lucrul se realizează (înainte de 1757) însă înjoncțiunile oamenilor domnești stingheresc bunul mers al treburilor Episcopiei („din pricina sederii lor la Huși este Episcopia neodihnită și oamenii supărați și necăjiți în toată vremea”). Luând la cunoștință despre această situație, la solicițarea lui Inochentie, Constantin Racoviță, în anul 1757, strămută sediul Isprăvniceii și a Căpităniei de codru înapoi la Fălciu, „unde este scaunul ținutului”, reconfirmând drepturile episcopului de Huși⁶¹ (hrisovul este întărit, la 15 sept. 1782 și de Scarlat Ghica)⁶².

Vlădica Inochentie se îngrijește cu aceeași neobosită purtare de grijă și de moșiile Episcopiei răspândite dincolo și dincoace de Prut. Eforturile și împlinirile lui sunt dovedite prin cele mai multe din documentele ajunse până la noi: hotărnicii, schimburi de pământuri, danii și cumpărături. La sfârșitul episcopatului său Eparhia Hușilor avea o proprietate pusă în rânduială (cele mai multe acte de proprietate datează din timpul lui) sporită și bine administrată. În cei ce hărăzesc Episcopiei moșii sau părți de moșii se numără: răzeși și răzeșițe, călugări și călugărițe, preoți, preotese și diaconi, protopopi și boieri. Treptat, prin hotărnicii succesive, micile proprietăți dobândite în decursul vremii sunt unificate

⁵⁸ Ierom. Dionisie I. Udișteanu, *Episcopia Hușilor. Inscriptii și însemnări*, Mănăstirea Cernica, 1938, p. 13.

⁵⁹ Melchisedec, *op. cit.*, p. 330.

⁶⁰ În noul pomelnic, făcut de Iacob Stamati, se întărește: „Pomelnic (...) ce s-au prefăcut din porunca Preasfinției Sale, Kyrio Kyr Iacov când au intrat episcop (...), la moartea fratelui episcop Inochentie, au prădat Episcopia Hușilor până la scândură și a aruncat-o în grea datorie de 75 pungi de bani” (Diacon Dr. Alexandru I. Ciurea, *Figuri de ierarhi moldoveni. Iacov Stamati (1749-1803)*, Iași, 1946, p. 66-67.

⁶¹ Melchisedec, *op. cit.*, p. 254-255 (hrisovul din 20 noiembrie 1757).

⁶² *Ibidem*, p. 256.

constituindu-se mari moșii, precum cele de la Bunești, Crețești, Averești, Hrușca, Ivănești, Brădicești⁶³. Prin buna lor chivernisire aduceau veniturile necesare întreținerii Centrului eparhial și desfășurării activității misionare și filantropice. Modul de administrare al acestora era următorul: episcopul numea în sate vornici, care percepeau impozitele cuvenite, după „vechiul obicei”, locuitorii „ori de ce treaptă și breaslă ar fi fost trebuind să asculte de Episcopie”⁶⁴. De-a lungul timpului Inochentie obține de la domnie mai multe scutiri de dări pentru locuitorii de pe proprietățile Episcopiei. La 14 ianuarie 1761, Ioan Callimachi întărește „mila” anuală pentru Episcopie dând din vama domnească 4 ocă untdelemn și o litră de tămâie (...) pentru candelă înaintea chipurilor dumnezeiești”⁶⁵. Sunt create și noi surse de venituri precum podul umblător peste Prut, de la moșia Toporul⁶⁶. Inochentie se îngrijește și de asigurarea mâinii de lucru. Astfel, solicită și i se acordă dreptul de a aduce și așeza „oameni străini” (liudi) pe moșiile Episcopiei, aceștia fiind exceptați de la plata impozitelor⁶⁷. Hrisovul lui Constantin Racoviță din 25 ianuarie 1752 arată că Episcopia „era lipsită de țigani”⁶⁸, de aceea ierarhul se va îngriji de creșterea numărului acestora, mai multe documente din tot cursul arhipăstoririi lui reținând această preocupare.

Mănăstirile și schiturile ascultătoare de Centrul eparhial de la Huși sunt în atenția lui Inochentie. Astfel, Mănăstirii Brădicești, întemeiată la 1692 de unul din predecesorii săi, Varlaam, (și care funcționează acum ca metoc și loc de retragere a episcopilor în vremuri tulburi) îi este restaurată biserica, în același an cu catedrala episcopală. Pomelnicul acesteia ne informează că „la vlet 7264 (1756, n.ns.) s-a înnoit această mănăstire”, numărându-i între ctitori pe Inochentie și Matei Ghica vodă⁶⁹. Constatând că sub fostul egumen, Nicanor, mănăstirea „a prăpădit multe odoare și lucruri, atât dinlăuntru cât și dinafară”⁷⁰ dând dovadă de fermitate, Inochentie numește la 1758 un nou egumen, pe Sava, care va deveni și unul dintre colaboratorii săi apropiați. Acesta administrează mănăstirea cu devotament, pricepere și hărnicie, curmând abuzurile unor vecini și sporind, alături de egumenii Calistru și Macarie patrimoniul ei funciar⁷¹. La 11 septembrie 1760, Brădicești deținea moșiile Băleni, Tomești, Rădoae, Păcești, Boșești, Răcani și Crețani, în ținutul Fălciu⁷².

Pe lângă metocul de la Brădicești, Inochentie își propune înființarea altor două: unul la Soroca (pentru a putea administra mai de aproape acest ținut de

⁶³ *Ibidem*, p. 323.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ *Arh. St. București*, mss. 544, doc. 97. Întărește dania lui Constantin Mavrocordat din 9 ianuarie 1734.

⁶⁶ Melchisedec, *op. cit.*, p. 229 (hrisovul lui Matei Ghica, din 9 februarie 1754).

⁶⁷ *Arh. St. București*, mss. 544, doc. 62 (hrisovul lui Constantin Racoviță din 2 martie 1757).

⁶⁸ Melchisedec, *op. cit.*, p. 223.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 239.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 263.

⁷¹ *Ibidem*, p. 264 și 271.

⁷² *Ibidem*, p. 293.

marginile) și la Iași (pentru a avea o reședință proprie în capitala țării). În anul 1757, prin hrisoavele din 8 noiembrie și 2 decembrie, Constantin Racoviță face danie lui Inochentie două proprietăți din locurile domnești de la Soroca și Iași (locul numit Mocra) cu scopul declarat de a se face aici metoace pentru Episcopie⁷³. Din păcate acțiunea nu s-a finalizat deoarece s-a dovedit că locul din Iași (hotărnicit deja)⁷⁴ nu era domnesc (și a revenit proprietarilor legitimi)⁷⁵, iar la Soroca s-a considerat mai convenabil un schimb de proprietăți⁷⁶.

Pe la mijlocul veacului se constată o creștere a numărului de schituri în Moldova. Unele aparțin de mănăstirile mari (în care călugării sunt mai numeroși și datorită trecerii în număr mare peste munți a românilor transilvăneni care refuzau uniția) însă cele mai multe sunt ctitorii ale unor răzeși ce îmbrăcaseră haina monahală. Pe moșiile lor ei își ridicau câte o bisericuță, căreia îi hărăzeau partea lor de moștenire și apoi o puneau sub ascultarea episcopului locului. Din documentele Episcopiei Hușilor aflăm despre existența schiturilor Crețești⁷⁷, Cosăuți⁷⁸ (în ținutul Soroca), Cârligați⁷⁹ (care deține părți din moșia Dobreni, la Gura Lăpușnei). Despre alte mici așezări monahale avem cunoștință și în timpul lui Inochentie. Înainte de anul 1765 este înființat schitul Averești de călugărul Sava, care înainte fusese răzeș⁸⁰. El începe și înălțarea bisericii, terminată însă de egumenul Sofronie, succesorul său. Sofronie primește danie de la răzeșii Daniil, Nicolae și Andrei partea lor din moșia Roșiori⁸¹.

Despre o altă așezare monahală, schitul Hâncu, aflăm dintr-o danie făcută Episcopiei Hușilor la 12 iunie 1768 de surorile Lupa și Catrina „fetele răposatului Miron Hâncu”. Având ele „un schitișor, făcut de moșii și părinții noștri la ținutul Lăpușnii, în eparhia sfintei Episcopii a Hușului, care schit se numește Mănăstirea Hâncului «roagă» pe sfintia, părintele episcop (...) să aibă purtare de grijă și pentru acel schitișor al nostru, ca să fie câte un preot ca să pomenească toate sufletele noastre ce sunt îngropate acolo, cum și alți episcopi ce vor fi în urma sfintiei sale să aibă purtare de grijă până când va vrea Dumnezeu să stea acel schit”⁸².

Creșterea, greu de controlat, a numărului de mici așezări monahale, pe lângă efectele benefice evidente vor provoca îngrijorarea domniei. Considerând că trebuie pusă o rânduială strictă fără de care exista riscul erodării regimului fiscal și al proprietății, la care se adăuga și încălcarea canoanelor, în temeiul legislației civile și bisericești, domnul Grigore Ghica, prin hrisovul din 15 iulie 1764,

⁷³ *Ibidem*, p. 249-250 (pentru Soroca) și p. 256 (pentru Iași).

⁷⁴ *Ibidem*, p. 275 (la 15 iulie Grigore Callimachi îi dă hotărnicii pentru „a stâlpi” locul).

⁷⁵ *Ibidem*, p. 326 (Vasile Radu dovedește în divan că locul nu era domnesc).

⁷⁶ *Ibidem*, p. 326.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 217-218.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 222.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 223 (este „schitul preotului Gavriil Hârțu din Cârligați”).

⁸⁰ *Ibidem*, p. 280.

⁸¹ *Ibidem*, p. 290.

⁸² *Arh. St. București*, mss. 544, doc. 105.

limitează înființarea așezărilor monahale și a bisericilor. Deschiderea lor este condiționată de aprobarea domnului și binecuvântarea mitropolitului sau episcopilor, ambele bazate pe o cercetare temeinică⁸³. Unele schituri s-au desființat atunci, iar proprietățile lor au trecut în seama Episcopiei (situația este aceeași în Bucovina, după 1774 și în Rusia, unde Iosif al II-lea și Ecaterina a II-a desființează sute de mănăstiri și schituri)⁸⁴.

Totuși, multe așezări monahale rezistă și o statistică de la începutul veacului al XIX-lea reține că în Eparhia Hușilor ființau 15 schituri (în ținutul Soroca un număr de 291 călugări viețuiesc în schiturile Verijăanii, Rughii, Cosăuții, Sorocăi, Japca, Lamanuva, Poiana, Dobrușa, Coșleuca, Curăturile și Călărășeuca, ultimul închinat Sf. Mormânt; în ținutul *Lăpușna*, un număr de 66 călugări în schiturile Condrîța, Suruceni, Hâncu; se adaugă mănăstirea Căpriana, închinată Sf. Munte; în ținutul *Fălciu* sunt 17 călugări închinoviați în schiturile Brădicești și Vladnicu)⁸⁵.

Dintr-un document din 12 iulie 1765 aflăm că domnul Grigore Ghica a scris „iubitilor de Dumnezeu episcopi, îndemnându-i să orânduiască protopopi, oameni cu știință, pe la Eparhiile lor (...) ca să cerceteze atât pentru preoții ce să vor afla pe la ținuturi cât și bisericile și să îndrepteze toate câte vor fi cu trebuință de îndreptat”⁸⁶. Ispravnicilor, care răspundeau de administrația locală, același domn le poruncește „să dea ajutorul ce va avea trebuință omul arhierelui (protopopul, n.ns.) silind pe cei nesupuși și neînțelegători, cu chipul ce se va cădea a da ascultare la învățăturile cele ce se vor da”⁸⁷.

Ca peste tot, în fiecare ținut din Eparhia Hușilor funcționa, la mijlocul veacului al XVIII-lea, câte un protopop. El era omul episcopului în teritoriu, după cum ispravnicul era reprezentantul domnului într-un ținut. Protopopul era numit de ierarh și dintr-un document din 27 martie 1758 promulgat de Scarlat Ghica pentru Inochentie și protopopii săi, reiese că aceștia din urmă aveau datoria „să fie volnici a cerca pentru călugări și călugărițe și preoți și preotese și diaconi și diaconite și pentru feciori și fetele lor, care sunt neînsurați și trăiesc în casele lor și țercovnici, cari ar hi hirotonisiți ipodiaconi și anagnoști, cari sânt pururea nelipsiți de la paza besearicilor. Așijderea, să cerce pentru cumătrii și cuscii și cununii și sânge amestecat și de toate câte să fac afară de leage și cându s-ar afla vine de greșale ca aceasta ori prin sate gospod (domnești, n.ns.) ori prin sate boierești ori mănăstirești, să aibă sfinția sa a-i giudeca cu giudețul sfintei pravile,

⁸³ Melchisedec, *op. cit.*, p. 285-288.

⁸⁴ În Rusia, sub Ecaterina a II-a, sunt desființate mai mult de jumătate din mănăstiri (Timothy Ware, *Istoria Bisericii Ortodoxe*, Aldo Press, București, 1993, p. 119). În Bucovina, după anexare, din cele 10 mănăstiri și 13 schituri mai rămân doar trei (Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Humanitas, București, 1991, p. 40). În Transilvania, diplomația și brutalitatea habsburgilor provocaseră o situație la fel de tragică (Mircea Păcurariu, *Pagini de istorie bisericească românească*, Ed. Mitropoliei Ardealului, Sibiu, 1991).

⁸⁵ Const. N. Tomescu, *Știri Catagrafice din Biserica Moldovei la 1809*, în „Arhivele Basarabiei”, an III (1931), nr. 1, p. 73-74.

⁸⁶ Melchisedec, *op. cit.*, p. 293.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 294-295.

canonisindu-i pe fieștecare după vina greșelei sale, pe care să-i și certe, iară nu să-i globească”. Cei culpabili urmau „să să caute cu giudeț sufletesc”, celelalte delict (crima și furtul) fiind de competența autorității civile. Procedura era următoarea: „protopopa (...) să înștiințeze pe Sfinția Sa cine sânt acei călcători de poruncă și făcându-se știre vom trimete de-i vom aduce și vor lua certare de către Domnia mea”. Se mai prevăd unele dispoziții pentru limitarea eventualelor abuzuri⁸⁸. O carte similară dată de Ioan Teodor Callimachi la 6 aprilie 1760 extindea competența reviziei eparhiale și asupra breslelor⁸⁹. Protopopii mai răspundeau și de strângerea banilor pentru școli⁹⁰. Din cele prezentate putem observa cum pe la mijlocul secolului al XVIII-lea se delimitează competențele între autoritățile ecleziastice și cele civile, primele fiind datoare cu „giudeț sufletesc” (fără a putea „globi” pe cineva) iar celelalte, pe baza raportului ierarhului, urmau să aplice sancțiunile.

Între protopopii Eparhiei Hușilor din această vreme îi aflăm pe Ioan Șerban, care face danie Episcopiei la 1762 răzeșia sa din Șopârteni⁹¹, precum și pe „așa de prețuitii” protopopi de Chișinău, Ștefan Corețchi (1764) și Vasile (1766)⁹².

Din timpul lui Inochentie avem cunoștință de numele mai multor preoți și diaconi din Eparhia Hușilor. Majoritatea provin dintre răzeși, fiind reținuți în actele de danie făcute Episcopiei. În 1762 îl găsim în documente pe preotul Ioan (proprietar al unor părți din moșia Vârâțul)⁹³, în 1777 pe preotesele Iftimia (la Giurgești)⁹⁴ și Teodora (proprietară la Tătărani)⁹⁵; în 1779 preotul Pamfil dă Episcopiei partea lui din moșia Florești⁹⁶, iar doi ani mai târziu preotul Arsenie din Vutcani împreună cu alții hărăzesc Episcopiei jumătate din răzeșul lor de la moșia Chițivoiești⁹⁷. Danii fac și diaconii Vasile la 1773⁹⁸ și un altul, cu același nume la 1776 (moșia Cărligați)⁹⁹; alți doi diaconi, Nicolai și Manuil dăruiesc Episcopiei la 1779 părți din moșiile Leoști și Buzești¹⁰⁰, respectiv Buburuz și Buzești¹⁰¹. Un preot, Ioan Hârțu, alături de alții, se va judeca cu Episcopia pentru

⁸⁸ *Ibidem*, p. 264. Este o diferență față de hotărârea lui Constantin Mavrocordat din 3 iulie 1734, prin care trimișii episcopului Teofil al Hușilor aveau voie „să-i judece cu pravila și să-i globească” (*Condica lui Constantin Mavrocordat*, ediție de Corneliu Istrat, vol. III, Iași, 1987, p. 228).

⁸⁹ Melchisedec, *op. cit.*, p. 268. La Huși știm de existența a două bresle: a ciubotarilor și a lăutarilor (Diacon Dr. Alexandru I. Ciurea, *op. cit.*, p. 81-82).

⁹⁰ Melchisedec, *op. cit.*, p. 319.

⁹¹ *Ibidem*, p. 274.

⁹² N. Iorga, *Neamul românesc în Basarabia*, p. 258.

⁹³ Melchisedec, *op. cit.*, p. 274.

⁹⁴ *Ibidem*, p. 319.

⁹⁵ *Ibidem*.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 324.

⁹⁷ *Ibidem*.

⁹⁸ *Ibidem*, p. 317.

⁹⁹ *Ibidem*, p. 319.

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 324.

¹⁰¹ *Ibidem*.

hotarele moșiilor sale, Plopeni și Leoști, însă fără a avea dreptate¹⁰². Un altul, popa Ioan Pravilă din Cozmești, depune mărturie la 25 iulie 1757 pentru hotarele moșiilor Hrubeni și Rășești¹⁰³. Ni s-au păstrat și două cărți de hirotonie eliberate de Inochentie: una pentru Sofronie din Cuhureștii de Gios; ținutul Soroca (19 mai 1767), iar cealaltă pentru Gheorghe ot Coșmirca (1 iunie 1781)^{103 bis}.

În acele vremuri ierarhul hirotonia preoți și diaconi pe seama unei biserici, după cum reiese din hrisovul de la 15 iulie 1764, deoarece parohia nu era constituită în înțelesul pe care i-l dăm astăzi. Preoții, diaconii și clerul inferior erau scutiți de impozite și de aceea domnia veghează pe de o parte ca pregătirea lor să corespundă stării privilegiate pe care o dețineau, iar pe de altă parte să cunoască exact situația clerului și să poată controla eficient instituția bisericească. Prin hrisovul amintit mai sus domnul Grigore Ghica îndatorează pe „mitropolit sau pe episcopii săi să cerceteze foarte cu silință” pe candidații la preoție (celor ce vin să primească preoția din alte Eparhii li se cere încuviințarea de la ierarhul lor) arătând că domnia condiționează scoaterea din rândul contribuabililor mai întâi a celor vrednici să primească preoția „și așa, după aceasta se va trimite arhierului, cel ce va să-l hirotonisască”¹⁰⁴. Candidații trebuiau să știe carte (pentru aceasta fuseseră deschise școlile la centrele eparhiale). În câteva rânduri se face referire la obiceiul de a primi hirotonia de la alt episcop decât cel legiuit „pentru ca să se fure pe supt cumpăt darul sfintei preoții”. Se interzice episcopilor această practică și se precizează că „acei care se vor hirotoni în acest chip să se caterisească”¹⁰⁵. Nu știm care va fi fost cu exactitate situația de la Huși dar găsim deseori preoți din satele românești aparținătoare de Mitropolia Proilaviei care vin pentru hirotonie la episcopul Hușilor.

Pentru a întări prestigiul preoților al căror trai nu era cu mult diferit de al țăranilor și care, deseori, erau victime ale aroganței și abuzurilor slujbașilor administrației locale, Grigore Ghica dă porunci ferme locuitorilor, episcopilor și ispravnicilor (la Huși s-a păstrat cartea trimisă ispravnicului de Fălciu, Gheorghe Beldiman biv vel stolnic, la 31 martie 1766). Astfel, ispravnicul „are datoria să îndemne pe lăcuiitori a cinsti pe preoți, dând pildă cu cinstea ce vei face preoților când vor veni înaintea dumatăle”¹⁰⁶. Locuitorilor ce motivau că nu pot merge la biserică fie că sunt bisericile prea departe, fie că merg la târguri domnul le poruncește ispravnicilor să le răspundă celor dintâi să-și strămute casele în locuri mai apropiate de biserică și celorlalți să le interzică să meargă la târguri până la încheierea serviciului divin. Pentru „a se îndrepta norodul” sfătuiește că „este trebuință în două chipuri: la unile cu poruncă și la alții cu îndemnare”¹⁰⁷.

¹⁰² *Ibidem*, p. 240-242.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 247.

^{103 bis} *Arhivele Basarabiei*, an VI (1934), nr. 4, p. 366-368.

¹⁰⁴ Melchisedec, *op. cit.*, p. 282-284. O măsură similară luase pentru prima dată Constantin Mavrocordat (*Condica lui Constantin Mavrocordat*, p. 449-450).

¹⁰⁵ Melchisedec, *op. cit.*, p. 284.

¹⁰⁶ *Ibidem*, p. 293-299.

¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 258.

În epocă funcționa și o ierarhie bisericească inferioară, recunoscută de stat. În hrisovul sus-menționat Grigore Ghica prezintă situația arătând și modul în care aceștia trebuie aleși: „și fiindcă pre la bisericele de pre la sate este trebuință de anagnosti, pentru agiutorii preoților, la care biserici nu vor fi feciorii preoților sau a diaconilor, să se aleagă din copiii poporânilor cari se vor socoti vrednici, ca să se facă anagnosti și aceștia să fie în pace de bir, dând poruncă sătenilor să nu să cisluească în bir”¹⁰⁸.

Cum va fi înțeles Inochentie eforturile domnilor de codificare a stării bisericești putem să ne dăm seama indirect, din comportamentul acestuia. Apreciind cu siguranță ceea ce era binefăcător și lucrând el însuși pentru îndeplinirea hotărârilor la luarea cărora participase în calitate de episcop al țării (se îngrijește de școala de la Huși și veghează la administrarea corectă a Episcopiei) se va fi simțit totuși stânjenit de amestecul unor domni în treburile bisericești. Era în fond și el unul dintre „putnenii care din cauza mitropolitului Iacob, scos cu silnicie prefăcută (...) se găseau în relații întrucâtva dușmănești cu scaunul de la Iași”¹⁰⁹.

Totuși distincțiile nu pot fi tranșante. Inochentie este omul timpului său, care, în condițiile de atunci dorește și reușește să păstorească Biserica după rânduielile cunoscute ca statornicite din veac.

2. „Era respectat de toți, de la mare până la mic” – activitatea pastorală și filantropică

Chiar dacă documentele Hușilor ne oferă informații privitoare mai ales la viața gospodărească a Eparhiei din timpul lui Inochentie, totuși, putem desluși din acestea și calitățile pastorale dovedite de ierarh în decursul activității sale.

În primul rând putem distinge preocuparea, constantă de-a lungul anilor, pentru pastorația răzeșilor și mazărilor. Provenind dintre aceștia, îi înțelege bine și știe să-i călăuzească mai ales cu autoritatea câștigată prin calitățile sale personale. Memoria populară îl reține ca „umblând călare, cu desagii pe șea; intra în casele răzeșilor, vorbea cu ei despre trebile gospodăriei, petrecea cu ei, le boteza copiii... Era așa de popular încât toți alergau la dânsul în nevoile lor și pe toți îi ajuta și povățuia”¹¹⁰. Apropierea și înțelegerea, deschiderea și priceperea pastorală sunt dovedite și de faptul că mulți răzeși îl caută pentru rezolvarea problemelor, iar daniile din această perioadă sunt în majoritatea lor răzeșești. Dă dovadă de bunătate și tact. Când doi răzeși săraci vin să aducă episcopului actele prin care tatăl lor, Simion Turbatu, hărăzise „cu limbă de moarte” mănăstirii Brădicești partea lui din moșia Bunești, Inochentie știe să îi convingă că primește dania cu condiția ca și ei să accepte prețul pământului¹¹¹. Astfel, se întâlnește

¹⁰⁸ *Ibidem*.

¹⁰⁹ N. Iorga, *Istoria Bisericii românești...*, p. 166.

¹¹⁰ Melchisedec, *op. cit.*, p. 301.

¹¹¹ *Ibidem*, p. 318.

dreptatea cu bunătatea, iar darul se preface în milostenie (gestul ne arată netemeinicia acuzelor aduse de Andreas Wolf, care îl înfățișează pe Inochentie drept „om avar la extremitate, care nu a gândit decât a îngrămădi la un loc pe mamona al său”)¹¹².

Episcopul știe să facă întotdeauna distincție între averea personală și cea a Eparhiei. Când înzestrează pe unul din finii săi „cu o parte din moșia Dințenii”, care aparținea schitului Brădicești, precizează că a cumpărat pentru schit o proprietate mai apropiată de acesta „cu drepti banii lui” și adaugă: „iată că nu cu paguba mănăstirii am făcut noi această danie, ci încă cu mai mult folos”¹¹³. Rareori, și numai în situații de excepție, când justiția civilă este neputincioasă față de reaua intenție evidentă, apelează la cărți de blestem¹¹⁴; dar și atunci, știe să certe și să ierte.

Își alege cu grijă colaboratorii, care învață să fie pricepuți, harnici și fideli (se remarcă ieromonahii Sava¹¹⁵ și Iorest Danu, pe care N. Iorga îl consideră „desigur, putnean”)¹¹⁶. Dovadă că este întotdeauna bine intenționat și drept, stă și faptul că Episcopia nu a pierdut nici unul dintre procesele pe care le-a avut în acea vreme dificilă, de reorganizare și înnoire.

Împlinirile pastorale ale lui Inochentie capătă o semnificație deosebită, dacă ținem seamă și de contextul în care ele se realizează. În prima jumătate a veacului Constantin Mavrocordat inițiasă un program de codificare a Stărilor¹¹⁷, care, deși prevedea numeroase excepții¹¹⁸, se dovedește nepopular în rândurile micii boierimii de țară, care opune, în timp, chiar rezistență fățișă¹¹⁹.

Inochentie, pe de o parte, activează pentru buna stăpânire și administrare a Eparhiei sale, însă, pe de altă parte, în politica generală (la Divanul domnesc de la Iași sau în misiune diplomatică) va fi alături de cei care alcătuiau pătura cea mai importantă a păstorilor lui. În mintea ierarhului, care știe să fie omul timpului său, nu apare o contradicție de neconciliat între „rânduielele vechi” și noua așezare cerută de țară (care păstrează totuși ceea ce era viabil din alcătuirile primilor fanarioti)¹²⁰. Cu siguranță, hotărârile importante, la luarea și îndeplinirea cărora Inochentie participă alături de ceilalți ierarhi și boieri, au ca temei și constatările reieșite din experiența pastorală directă.

¹¹² Andreas Wolf, *Istoricul Mitropoliei și al Episcopilor Moldovei*, în BOR, an XXVII (1903), nr. 2, p. 174.

¹¹³ Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, p. 45.

¹¹⁴ Melchisedec, *op. cit.*, p. 276.

¹¹⁵ Împuternicit de Ioan Teodor Callimachi la 16 aprilie 1761 să-l suplinească pe episcop (*Ibidem*, p. 270).

¹¹⁶ Alții îl consideră „fălcian” (Pr. Anton Popescu, *op. cit.*, p. 286).

¹¹⁷ Hrisoavele ce cuprind „așezămintele” sale dintre 1733-1749 în *Anexa la Gheorghe I. Brătianu, Două veacuri dela reforma lui Constantin Mavrocordat 1746-1749*, în AARMSI, serie III, t. XXIX, p. 41-71. De menționat că domnul reformator face ca hotărârile inițiate de el să fie sancționate de adunări cuprinzătoare ale stărilor.

¹¹⁸ Gheorghe I. Brătianu, *Sfatul domnesc*, p. 267.

¹¹⁹ *Cronia Ghiculeștilor*, Ed. Academiei, București, 1965, p. 565.

¹²⁰ *Însemnarea de ponturi ce s-au dat de deputații Moldovei*, în „Arhiva Românească”, tom. I, ediția a II-a, Iași, 1860, p. 202-205.

Episcopul Hușilor este membru de drept al Sfatului domnesc și de aceea putem vorbi și de o pastorație a boierilor și domnilor țării. În Moldova, pe vremea lui Inochentie, funcționa încă un regim de stări prezidat de domn. Retorica oficială nu trebuie să ne ducă în eroare; documentele vremii ne arată că în mod real autoritatea domnească nu a reușit niciodată să se substituie (ca în Occident, sau în Rusia, bunăoară) puterii efective a boierimii. De aceea, între altele, se înregistrează reținerile față de străinii aparținând grupărilor ce făceau cu bani domnii la Istanbul și care, o dată veniți în țară, erau prezumtivi, iar de cele mai multe ori efectivi uzurpatori ai drepturilor și obiceiurilor țării, în numele singurului lor domn – banul¹²¹.

Acum este în desfășurare procesul de diferențiere între noblețea de funcție și boierimea ce are ca semn al puterii proprietatea funciară, moșia. Cu această boierime, încă puternică, nemulțumită și în căutare de noi soluții politice, trebuie să colaboreze ierarhii. În rândurile boierimii de altfel sunt și membri din familiile lor (bunăoară, paharnicul Dimitrie, nepotul episcopului de Huși, fără a putea preciza încă momentul ascensiunii lui sociale).

În Eparhia sa, Inochentie caută să fie în relații bune cu boierii Țării de Jos. Unora, precum Constantin Kogălniceanu, le botează copiii. Cauza lor este pledată în divan fiindcă era și cauza țării, de a cărei drepturi și datorii pentru viitor ierarhul era conștient. Astfel, în ședința Sfatului domnesc din 15 septembrie 1755 sustine dreptul boierilor din hotarul țării, de peste Prut, dinspre Bugeac, de a-și stăpâni pe deplin proprietățile¹²², contribuind la creșterea puterii economice a românilor de aici (lucru important pentru viitor, mai cu seamă că zona era expusă invaziilor și jafurilor).

Inochentie este în relații bune cu dregătorii pământeni (care și ei au mai multă stabilitate în funcție decât domnii). Alături de aceștia îl găsim la 1756 confirmând măsurile propuse de ei lui Constantin Racoviță pentru a se depăși situația critică provocată de fuga contribuabililor „în raia” datorită dezastruoasei politici fiscale inițiată de unii sfetnici domnești (acolo unii „se întunecă de la strămoșasca lor credință”, constată cu părintească îngrijorare ierarhii)¹²³.

La Huși are și unele necazuri, fie datorită lăcomiei unora (cazul moșiei Obileni, jinduită de Costăchești)¹²⁴, fie ca urmare a amestecului în administrația eparhială a funcționarilor domnești, care ar fi dorit să se transfere aici (situațiile sunt însă rezolvate cu multă diplomatie și tact pastoral).

Calitățile sale pastorale și duhovnicești sunt apreciate și de unii dintre domnii țării. Faptul reiese și din documente, care rețin simpatia și respectul dincolo de

¹²¹ Un raport olandez din 2 septembrie 1765 arată că fratele celebrului Stavarache, Chiriță, „a fost cauza că mulți moldoveni și munteni au fugit la ruși și el însuși își pusese în gând a fugi acolo” (*Doc. Callimachi*, II, p. 24). Cu banii lui Stavarachi ajunsese la tronul Moldovei Ioan Teodor Callimachi și numai revolta condusă de Iacob Putneanul l-a determinat pe domn să renunțe la „ministru”.

¹²² Melchisedec, *op. cit.*, p. 231-234.

¹²³ D.R.A., doc. 318, p. 334.

¹²⁴ Melchisedec, *op. cit.*, p. 276, 282, 304.

formulele protocolare obișnuite. Constantin Racoviță îl numește pe Inochentie „părintele său duhovnicesc” arătând că și cu sfatul lui, în 1756, „s-a făcut spitalul în mănăstirea ce din nou s-a zidit aici, în orașul Iași, a Sfântului ierarh și de minuni făcător Spiridon”¹²⁵. Deci, Inochentie „(alături de alți hușeni, precum Dimitrie Bosie și fiul său Ștefan)”, contribuie la întemeierea primului spital din Moldova. Cum resursele Episcopiei sunt modice împrumută bani de la doctorul danez Johann Golderic, care va funcționa la Spiridonie. Medicii din Iași (care vor muri toți de ciumă, în 1770) îl cunosc și îl respectă. În Sfatul domnesc va susține ca întreținerea spitalului și personalului medical să se facă de către stat¹²⁶. Pe la 1761, Andrei, „doftorul cel mare” din Iași îi dăruiește un ȧigan¹²⁷. Cum Inochentie nu avea, deși și-a dorit mult, un metoc în capitală, reședința lui atunci când vine cu treburi aici, este la Sf. Spiridon (îl găsim la 1772, împreună cu suita, în condica de venituri și cheltuieli a mănăstirii)¹²⁸.

În concluzie, activitatea pastorală a lui Inochentie poate fi urmărită atât în Eparhia Hușilor cât și la nivelul întregii țări, deoarece rolul episcopilor nu se rezuma doar la chestiunile bisericești din jurisdicția proprie. Putem remarca pastorația răzeșilor, a boierilor și a domnilor, căreia i se adaugă preocupările filantropice, cu sfatul și ajutorul lui întemeindu-se spitalul Sf. Spiridon din Iași.

3. „Să rămânem în toate orânduielile și obiceiurile cele vechi ale noastre” – activitatea culturală și diplomatică

Din punct de vedere cultural și diplomatic, răstimpul în care Inochentie este episcop constituie anii afirmării identității naționale românești în contextul mișcării de idei și a noilor constelații politice europene. Acum este turnanta decisivă în trecerea de la „vechea societate, alcătuită organic, în care domnul prezidează unitatea ei vie (...) nu din obscurantism, ci lipsit de idei abstracte, identificat cu neamul”¹²⁹ la „vremurile de astăzi” a căror justificare și înțelegere sunt deseori făcute cu ajutorul conceptelor noi, din arsenalul ideologic iluminist.

Pe plan bisericesc este perioada reprezentată mai întâi de Iacob Putneanu¹³⁰ și Ioanichie al Romanului, iar apoi de la Gavriil Callimachi, Leon Gheucă, Amfilohie Hotiniul, Gherasim Clipa¹³¹. Un rol aparte îl are curentul cultural din Moldova, care a influențat și s-a lăsat influențat de Paisie Velicicovschi, găzduit

¹²⁵ Pr. Anton Popescu, *op. cit.*, p. 277.

¹²⁶ V. Rășcanu, V. Năstase, S. Bărsan, G. Brăilean, *Istoricul spitalului orășenesc clinic de adulți din Iași*, vol. I, București, 1956, p. 504.

¹²⁷ *Arh. St. București*, mss 544, doc. 93.

¹²⁸ Teodor Codrescu, *Uricariul*, vol. XXI, Iași, 1892, p. 361.

¹²⁹ P.P. Panaitescu, *Opera voievozilor*, în „Cuvântul”, 14 martie 1938, p. 2.

¹³⁰ Teoctist, mitropolit al Moldovei și Sucevei, *op. cit.*

¹³¹ Unele considerații la Vlad Georgescu, *Ideile politice și iluminismul în Principatele Române, 1750-1831*, București, 1972, p. 79 *sqq.* Prietenul lui Leon Gheucă, Dositei Obradovici, este și „crescătorul lui Grigore și Alexandru Callimachi” (N. Iorga, *Ist. Bisericii românești*, p. 190-191).

aici de Gavriil Callimachi. Unificarea tuturor căutărilor din această vreme se va împlini prin activitatea mitropolitului Veniamin Costachi, ucenicul lui Iacob Stamatî (despre care N. Iorga spune că „este șeful popular românesc, potrivit tradiției Bisericii”). Ca trăsătură comună tuturor putem constata existența unei vieți culturale mărturisitoare a dreptei credințe a „Bisericii strămoșești” și, fără să se despartă de aceasta, mai ales după 1769, sunt prezente formulări care se înscriu în curentul denumit de Milan Șesan „iluminism românesc”¹³². Finalitatea dorită de toți acum este obținerea autonomiei bisericești și înlăturarea „stăpânirii nedrepte și fără de lege” a turcilor păgâni¹³³.

Faptul că Inochentie al Hușilor, timp de treizeci de ani rămâne activ în procesul complex (și cu atâtea nuanțe) de afirmare a românilor, ne îndreptățește să îl considerăm una din persoanele cheie ale diplomației ecleziastice a timpului. Se mai cuvine reținut că mitropoliții Iacob Putneanul, Gavriil Callimachi și Leon Gheucă (episcop de Roman până la 1786), în timpul cărora și alături de care activează, au la fel ca și dânsul postrigul la Putna.

Trei aspecte sunt considerate esențiale în lupta ce se dă acum: poziția clerului grec în Biserică, problema mănăstirilor închinat și problema raporturilor ierarhice cu Patriarhia de la Constantinopol¹³⁴. Aceste chestiuni *de facto* se regăsesc în preocuparea ierarhilor de a întări prestigiul și autoritatea Bisericii sub mitropoliții Iacob și Gavriil; atunci când contextul internațional va permite, dorința de a rămâne în „toate obiceiurile și orânduile noastre cele vechi” va fi exprimată și *de jure*.

Inochentie este promovat episcop de Iacob Putneanul. Alături de protectorul său îl găsim în hotărârile luate de Sfatul domnesc, între care multe sunt privitoare la afirmarea drepturilor țării. Până la 1760 aduce la o stare economică înfloritoare Episcopia Hușilor, care avea un rost important situându-se în vecinătatea Imperiului Otoman. Sprijină afirmarea economică a boierilor din hotarul cu raiaua, neuitând că teritoriile acesteia au fost cândva ale țării. Atunci când incursiunile tătarăști riscă să compromită ceea ce el ridicase din ruine susține pe mitropolitul Iacob în plângerea acestuia din 1758 către „sultanii” tătari, gest considerat drept „act de mare curaj și de demnitate patriotică”¹³⁵.

Sprijină mereu Mănăstirea Putna, care prin hotărâre sobornicească va rămâne „tot slobodă și singură stăpână pe rânduiala celor vechi ctitori (...), neînchinată nicăieri”¹³⁶. Este la curent cu inițiativele culturale ale mitropolitului și apropiat de Vartolomei Măzăreanu, cel mai bun cărturar al vremii.

La Huși, găzduiește la 1755 și 1759 pe solii polonezi August Mnszech și pe contele Potocki, care se întorceau de la Istanbul, iar în 1766 pe Toma Alexandrovicz care mergea spre capitala Imperiului Otoman¹³⁷. Chiar dacă rolul său de

¹³² Milan Șesan, *op. cit.*

¹³³ „Arhiva Românească”, p. 164.

¹³⁴ Vlad Georgescu, *op. cit.*, p. 150.

¹³⁵ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 348.

¹³⁶ *Ibidem*.

¹³⁷ N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*, Ed. Eminescu, București, MCMLXXXI, p. 343-346. Pentru contele Potocki și Toma Alexandrovici, vezi P.P. Panaitescu, *Călători poloni în țările române*, Ed. Cultura Națională, București, 1930, p. 209-220.

gazdă e unul modest, cu siguranță episcopul nu este străin de combinațiile diplomatice ale timpului (între care, problema poloneză, care acum este prima pe agenda de lucru a politicii externe rusești)¹³⁸.

În politica generală, ca și alți patrioți, vede în Rusia reazemul prin care țara poate să se „izbăvească din tirănesc otomanicescul jug”¹³⁹. La 1756 comandă ierodiaconului Gavriil de Huși o copie după lucrarea *Viața marelui Petru, samoderjet a toată Rosiia*. În privința circulației lucrării s-a observat că se manifestă o simpatie pentru țară atât datorită politicii sale antiotomane, cât și pentru cea de modernizare a societății. S-a mai considerat că și prin intermediul acesteia s-au insinuat în țările noastre elemente ale ideologiei despotismului luminat¹⁴⁰.

În 1760, Iacob Putneanul „cu silnicie prefăcută” este silit să se retragă, locul său revenind fostului mitropolit de Salonic, Gavriil Callimachi (frate și unchi de domni români ce și-au câștigat norocul în Fanar). Trecerea aceasta nu s-a făcut fără rezerve. Până la urmă însă legitimitatea călugărului putnean este recunoscută atât de predecesorul său cât și de patriarhul ecumenic, ambii considerându-l pământean¹⁴¹. Astfel, obiceiul ca în țara Moldovei să nu se facă mitropoliți și episcopi dintre străini este încă o dată recunoscut și păzit.

Ca mitropolit de Salonic (mai întâi, sprijinit de fratele său, fusese arhidiacon la Patriarhie) are statut de funcționar otoman și se familiarizează cu problemele politice. V. Laurent consideră „că nimic nu-l distingea de mediul său de adopție, așa era de elenizat”¹⁴². Aici este probabil inițiat în politica rusească din Balcani sprijinită de „noua Biserică greacă din Constantinopol” pe care Rusia, la 1774, o va lua sub ocrotirea ei¹⁴³. Prevalându-se acum de unitatea de credință ortodoxă (și mai târziu de panslavism), Imperiul Țarist dorește ca să aibă sub protecția lui pe creștinii ortodocși din Imperiul Otoman, după cum Franța avea dreptul să intervină pentru creștinii catolici din Orient¹⁴⁴.

După instalarea ca mitropolit la Iași, Gavriil Callimachi va câștiga, treptat, încrederea tuturor și va ajunge conducătorul partidei antiotomane.

Cu timpul, va instala persoane de încredere în scaunele episcopale, promovând o nouă echipă de ierarhi care asigură continuitatea orientării protectorului lor.

¹³⁸ Norman Davies, *Historie de la Pologne*, Fayard, 1986, p. 334.

¹³⁹ „Arhiva Românească”, p. 174.

¹⁴⁰ Vlad Georgescu, *op. cit.*, p. 65.

¹⁴¹ V. Laurent, *op. cit.*, p. 140 și 159.

¹⁴² Pentru înțelegerea mentalității unor ierarhi greci din Imperiul Otoman este interesantă următoarea relatare: sub purtarea de grijă a mitropolitului Neofit al Ungrovlahiei, adunarea arhierilor și boierilor trebuia să întărească o anafora. Fiind prezenți și doi mitropoliți străini urma ca și ei să contrasemneze documentul. „Mitropolitul Cezarei a iscălit în mod tăcut, cel al Dristrei însă, citind-o și văzând că scrie: șezând înaintea tuturor smerenia noastră și chibzuind împreună cu preasfințiiții noștri confrăți etc. (...) îndată i-a spus: «Bre cretane ticălos, păcat de învățătura ta; noi arhierii cu beraturi împărătești sântem episcopii sau protopopii tăi? Mazilirea și numirera ta depind de domn»; i-a mai spus și multe altele și rupând scrisoarea, s-a ridicat” (raport din 19 martie 1742 în *Reprezentanța diplomatică...*, p. 129).

¹⁴³ V. Laurent, *op. cit.*, p. 141.

¹⁴⁴ N. Iorga, *Chestiunea Dunării*, Institutul European, Iași, 1998, p. 279.

În 1763 este primit la Dragomirna (mănăstire care, prin dispoziția testamentară a ctitorului, nu putea fi închinată) călugărul Paisie Velicicovschi, care se întorcea de la Athos însoțit de 64 de ucenici, proveniți din aproape toate popoarele ortodoxe (inițial voia să se stabilească în Muntenia dar n-a fost primit)¹⁴⁵. Treptat obștea se mărește, iar după ce nordul Moldovei este anexat de austrieci (ceea ce va determina scăderea ponderii centrului de la Putna) se așază la Secu și Neamț, alcătuind „un sobor fără pereche, ca număr, ca pregătire, ca evlavie și ca fel de viață harnic și ideal”¹⁴⁶.

Episcopul Hușilor va ști să treacă peste reținerile care, fără îndoială vor fi fost și colaborează în problemele esențiale cu noul mitropolit, fără să aibă sentimentul că și-a trădat vechile convingeri. Pe plan cultural sprijină tipărirea și răspândirea cărților de cult în limba română¹⁴⁷ și se îngrijește de funcționarea și întreținerea școlii de la Centrul eparhial. Legături întreține și cu episcopul Râmnicului, Chesarie¹⁴⁸, angajat și el în politica de afirmare a drepturilor țării. Constată decadența evidentă a sistemului fanariot și așteaptă ca evenimentele ce se pegăteau și despre care știa probabil, să ia un curs favorabil pentru toți cei care doreau schimbarea.

La 30 septembrie 1768, izbucnește un nou război între Imperiile Țarist și Otoman, care va dura până la 21 iulie 1774. Domnii Țărilor Române, ierarhii și mare parte din boieri se solidarizează cu cauza creștină, în numele căreia Ecaterina a II-a făcuse din timp o abilă propagandă (având o puternică structură informativă și agenți de influență în Balcani)¹⁴⁹. Atât cât se putea în condițiile în care războiul nu se încheiase, iar rușii erau cunoscuți doar „la modul ideal”¹⁵⁰, românii pun problema afirmării propriilor interese în contextul schimbării statutului lor internațional. În Moldova, domnul Grigorie Callimachi (nepotul mitropolitului), trădat de grecul Neculache Șutu¹⁵¹, capucehaia lui din Istanbul (care îl acuză de boicotarea aprovizionării armatei otomane) este arestat de turci în 1769 și închis (va fi executat la 29 august 1770)¹⁵².

În același an moare Ioanichie, episcopul Romanului și în locul lui este promovat unul dintre „ciracii” lui Gavriil Callimachi, Leon Gheucă¹⁵³. Leon este

¹⁴⁵ *Viata cuviosului Paisie de la Neamț*, ediție îngrijită de Diac. Prof. Ioan Ivan, TRINITAS, Iași, 1997, p. 127.

¹⁴⁶ N. Iorga, *Ist. Bisericii Românești*, p. 172.

¹⁴⁷ Mitropolitul, care luase bani cu dobândă pentru a tipări *Evanghelia* în limba română, îi trimite, în decembrie 1762, 115 exemplare lui Inochentie pentru a le împărți și returna banii, ca să nu crească dobânda (Melchisedec, *op. cit.*, p. 278).

¹⁴⁸ *Arh. St. București*, mss 544, doc. 121 (din 25 septembrie 1777).

¹⁴⁹ G. Bezviconi, *Contribuții la istoria relațiilor româno-ruse (dintre cele mai vechi timpuri până la 1854)*, Ed. Academiei, București, 1954, p. 137-138; Nicolae I. Arnăutu, *op. cit.*, p. 70-74; N. Iorga, *Locul românilor în istoria universală*, p. 314.

¹⁵⁰ N. Iorga, *Ist. Bisericii românești*, p. 165.

¹⁵¹ Pseudo-Enache Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 139 și 175.

¹⁵² *Ibidem*, p. 148.

¹⁵³ Diacon Alex. I. Ciurea, *Figuri de seamă de ierahi moldoveni; Leon Gheuca*, Chișinău, 1942, p. 12.

ipopsifiat la 2 februarie 1769 în Iași „prin voia, îndemnarea și slobozenia” domnului țării, actul încheiat acum fiind semnat de Inochentie și de doi episcopi greci¹⁵⁴.

Trupele rusești intră la 26 septembrie în țară. La inițiativa generalului Elem, mitropolitul (care după uciderea lui Constantin Mavrocordat la Galați, de sabie rusească, este conducătorul efectiv al țării) și „sfatul de obște” hotărăsc trimiterea unei delegații alcătuită din clerici și mireni la Sankt Petersburg. Lui Inochentie i se încredințează conducerea misiunii (mai făceau parte Vartolomei Măzăreanu, egumen de Solca, Venedict, egumenul Moldovitei, iar dintre boieri, Ioan Paladi, biv vel logofăt, Ianacachi Milu, biv vel spătar și logofătul Lupu Balș care renunță „fiind foarte bătrân”)¹⁵⁵.

Nu merge Gavriil însuși (delegația plecată din Țara Românească era condusă de mitropolitul Grigorie) pentru că trebuia supravegheat bunul mers al treburilor în țară dar și din calcul: avea nepotul întemnițat la Chilia (acuzat de colaboraționism cu rușii) și el însuși poate nu era considerat o persoană atât de sigură, ca fost întâistătător la Salonic. Merg cei trei putneni (Vartolomei mai fusese în Rusia)¹⁵⁶ fiindcă aveau deja relații bune făcute la curtea țarilor, pentru că erau persoane în care mitropolitul are încredere (vor fi fost și chestiuni confidențiale de discutat) și pentru că, fără îndoială, cunoșteau limba rusă. Pentru suplinire la Huși, Inochentie delegă pe Leon, noul episcop al Romanului (o rudă de-a sa, Vasile Gheuca, vinde la 1756 un țigan bucătar lui Inochentie iar doi ani mai târziu Victoria, sora lui Vasile, dăruiește un altul Episcopiei, acesta fiind dania „lăsată cu limbă de moarte” (de fratele ei)¹⁵⁷. Actul, întocmit la 20 noiembrie de Gavriil arată că „din vrerea și alegerea sa”, episcopul au lăsat epitrop pe (...) kir Leon (...) până se va întoarce de unde s-au silit a călători pentru folosul acestei țări”¹⁵⁸.

Misiunea diplomatică pleacă din Moldova în decembrie și va ajunge la destinație în aprilie anul următor. Între alte documente duc și două scrisori, una pentru stabilirea de noi relații cu Sinodul rus și altele pentru mijlocirea aducerii în țară a arhivei Mitropoliei și a moaștelor Sf. Ioan cel Nou de la Suceava, care fuseseră luate de mitropolitul Dosoftei în Polonia.

Delegații clerici pleacă de la Mănăstirea Solca¹⁵⁹, trec pe la Rădăuți, pe la Leticev (unde sunt timp de șase zile oaspeții generalului Rumianțev) și se opresc pentru alte șase zile la Kiev, unde sunt bine primiți de mitropolitul Arsenie Moghileanschi, și de Zosim arhimandritul Pecerskăi (aici auzise pentru prima dată Paisie Velicicovschi pe fostul mitropolit Antonie și pe călugări slujind Sf.

¹⁵⁴ Preot Scarlat Porcescu, *Episcopia Romanului*, p. 235-236.

¹⁵⁵ „Arhiva Românească”, p. 152.

¹⁵⁶ Dimitrie Dan, *Arhimandritul Vartolomeu Măzăreanu*, p. 3 (în 1757 este trimis la Kiev de Iacob Putneanu).

¹⁵⁷ Melchisedec, *op. cit.*, p. 145 și 266.

¹⁵⁸ *Ibidem*, p. 305-306.

¹⁵⁹ Relatarea intinerariului, pas cu pas, este consemnată de Venedict Teodorovici („Arhiva Românească”, p. 249-262); Vartolomei Măzăreanu istorisește numai cele văzute în capitală (*Ibidem*, p. 262-268).

Liturghie în limba română)¹⁶⁰. Trec pe la moșia lui Matei, beizadeaua lui Dimitrie Cantemir, unde sunt găzduiți „cu mare dragoste”^{160bis}. Din relatarea lui Venedict se vede că urmează un drum știut, presărat peste tot cu urme românești.

Ajunși la destinație li se fac onoruri diplomatice. Delegațiile reunite ale celor două țări românești vor fi primite la 28 aprilie, de Florii, la țarină. Inochentie va rosti discursul său (înainte de mitropolitul Ungrovlahiei) a cărui esență stă în afirmația „ne-ai lăsat în toate orânduilele și obiceiurile cele vechi ale noastre”¹⁶¹. Formularea, voit ambiguă, are valoarea de clișeu diplomatic (se regăsește, în forme apropiate și în alte documente) prin care se înțelege o anume critică a politicii fanariotilor dar, cu siguranță, se afirmă drepturile vechi românești, care în Biserică însemnau: ierarhie dintre „pământenii”, stăpânirea deplină a mănăstirilor și autoritate asupra teritoriului întregii țări, așa cum era el odinioară. În plan general, la 1772 și 1774 se pune problema capitulațiilor, care consfințesc, de asemenea, autonomia Țărilor Române.

Ecaterina a II-a promite „că amândouă cnejiile vor fi după a lor judecări și rânduiele”, dar condiționează aceasta de „vrednicia (...) împotriva celui ce este vrăjmașul tuturor creștinilor”¹⁶².

Delegațiile mai prezintă și două proiecte despre care s-a spus că „sunt inspirate din izvoare rusești”¹⁶³.

La Sankt Petersburg, peste tot unde merg, românii sunt bine primiți. Asistă la slujbele fastuoase, stau la masă cu familia imperială și văd luxul și măreția capitalei, care copleșește și intimidează. Aici Inochentie îndeamnă în aprilie 1770 pe Vartolomei Măzăreanu să tălmăcească *Liturghia arhierească*. Este prima traducere a acestei slujbe în limba română. Sunt primiți la Platon Levșin, unde cunosc pe preotul bănățean Mihai Popovici, care povestește despre „necazurile, sila și năpasta cu care pătinesc ardelenii”¹⁶⁴.

În tot răstimpul misiunii sale Inochentie ține legătura cu țara, informând periodic pe mitropolitul Gavriil cu privire la mersul lucrurilor (din păcate comunicațiile sunt deficitare și abia două din cele 13 scrisori ajunseseră în 1770 la Iași)¹⁶⁵. Rațiunile ce stăteau la baza organizării păcii europene^{165bis} vor face ca demersul diplomatic românesc din primăvara anului 1770 să nu se finalizeze. Delegațiile pleacă spre casă în luna iunie fără să știe că Țările Române vor rămâne

¹⁶⁰ *Viața cuviosului Paisie de la Neamț*, p. 5.

^{160 bis} Matei, fiul mai mare, fusese dezmoștenit de tatăl lui (Diac. P.I. David, *Dimitrie Cantemir și urmașii săi în Rusia, exemplu de demnitate și patriotism*, în BOR, an XCII (1974), nr. 7-8, p. 945.

¹⁶¹ „Arhiva Românească”, p. 198.

¹⁶² *Ibidem*, p. 201.

¹⁶³ A.D. Xenopol, *op. cit.*, p. 56.

¹⁶⁴ Alexandru Elian, *Din legăturile mitropolitului Moscovei, Platon, cu clericii români*, în „Ortodoxia”, an XII (1960), nr. 2, p. 184-185.

¹⁶⁵ „Arhiva Românească”, p. 220-221.

^{165 bis} Georges I. Brătianu, *L'organisation de la paix dans l'histoire universelle*, Ed. Enciclopedică, București, 1997, p. 286-287.

în continuare supuse Imperiului Otoman și că Moldova va pierde, pe seama Imperiului Habsburgic, partea ei din nord (Bucovina) cu Mănăstirea Putna, cu vechea capitală a țării, Suceava și cu locurile de baștină ale familiei Călmașul.

Din relatarea lui Vartolomei Măzăreanu aflăm că vlădica Inochentie pleacă mai repede decât ceilalți acasă. Promise vești de la mitropolit despre represaliile tătarilor și turcilor, care pustiiseră ținuturile Eparhiei sale. Știa și de epidemia de ciumă din țară¹⁶⁶. Totuși, apreciem că va mai fi fost un motiv pentru care trebuia să se grăbească. Armata rusă, sprijinită și de voluntarii români, alungase autoritățile raielelor de la Hotin și din sudul țării. Teritoriile acestea erau românești și nimeni nu uitase aceasta. La 1769 se arătase în scris generalului Elem că „hotarul țării au fost până în Nistru și până în Dunăre, întru care se cuprinde Benderiul, Cetatea Albă, Chilia, Smilul, Tomarova și Hotinul, toate cetăți și locuri din marginile țării”¹⁶⁷. Problema revenirii la Moldova a vechilor ei teritorii va fi fost hotărâtă la Iași pentru a fi discutată la Sankt Petersburg. Din punct de vedere bisericesc chestiunea era delicată pentru că aici ființa Mitropolia Proilaviei (cu autoritate vremelnică și contestată și la Hotin), ai cărei titulari greci fuseseră de multe ori în conflict cu ierarhii hușeni pe tema delimitării jurisdicțiilor. În scrisoarea pe care Inochentie o ducea Sinodului rus se cerea sprijinul acestuia, precizându-se finalitatea demersului: „întemeierea vechilor obiceiuri”, dar și „a dreptăților celor pre lege a Bisericii noastre”¹⁶⁸ (cuvintele *lege* și *patrie* sunt des folosite de Gavriil Callimachi).

Probabil încurajat, Inochentie știe să păstreze tăcerea și se grăbește să ajungă la Iași, lăsând pe tovarășii săi să-și folosească toate relațiile pentru binele mănăstirilor lor¹⁶⁹ de a căror apropiată tragedie nu aveau cum să bănuiască. Nu știau nici părerea Ecaterinei privitoare la etichetă: „Se înșeală profund cei ce judecă lucrurile după primirea ce li se face”¹⁷⁰.

Sosit la Iași Inochentie îl va informa pe mitropolit asupra rezultatelor vizitei și se vor fi sfătuit cu privire la noile perspective, atât cât puteau fi ele prevăzute, pentru că războiul nu luase încă sfârșit.

La 10 ianuarie 1771, mitropolitul Gavriil Callimachi extinde jurisdicția Mitropoliei Moldovei asupra teritoriilor fostelor raiele, unde ființa Mitropolia Proilaviei. Deoarece „s-au socotit a fi dintru început din hotarul pământului și din păstoria Moldovei” i se încredințează episcopului Inochentie al Hușilor „purtarea

¹⁶⁶ „Arhiva Românească”, p. 221 *sqq.*

¹⁶⁷ *Ibidem*, p. 143.

¹⁶⁸ *Ibidem*, p. 165. În schimb, se arată: „osăbit ne rugăm (...) ca să fim sub stăpânească apărare a Preasfinților Voastre, fiind pururea ocrotiți și umbriți”.

¹⁶⁹ Prin „prietenul lor vechi”, Ioan Taștie, „întâiul preot de la curte”, cunosc pe Ioan, duhovnicul țarinei, care în legătură cu contele Panin, mijlocește primirea unor bogate daruri pentru mănăstirile celor doi egumeni („Arhiva Românească”, p. 261-262), vezi și Nestor Vornicescu, *Arhimandritul Venedict Teodorovici, egumenul Moldovitei*, în MMS, an XXXIX(1963), nr. 7-8, p. 525-529.

¹⁷⁰ Acad. P. Constantinescu Iași (coordonator), *Istoria diplomatiei*, vol. I, Ed. Științifică, București, 1962, p. 313.

de grijă la numita Eparhie și să păstorească cu priveghere, atât partea bisericească, cât și partea politică”. Eparhia Hotinului este pusă sub ascultarea lui Dositei al Rădăuților¹⁷¹.

La rândul său, mitropolitul Grigorie al Ungrovlahiei va hotărî trecerea parohiilor din fosta raia a Brăilei la Episcopia Buzăului¹⁷².

Gavriil Callimachi solicită și asentimentul generalului Rumianțev pentru trecerea la Episcopia Hușilor a ținuturilor Ismail, Reni, Chilia, Acherman și Bender. Acesta răspunde afirmativ abia la 25 aprilie 1773¹⁷³ deoarece „se vede că Daniil, titularul Mitropoliei, intervenise și generalul îl lăsase să conducă Eparhia până la moartea sa”¹⁷⁴ (întâmplată în primăvara acestui an). De aici se vede curajul și hotărârea lui Gavriil de a impune, nu de a i se recunoaște, drepturile țării. În același an mitropolitul Moldovei îi întărește „fratelui nostru Inochentie”, drepturile în noile ținuturi ale Eparhiei sale: „să judece și să cerceteze a doua oară toate pricinile bisericești. Ceteti, cântăreți și purtători de sfeșnice să însemneze. Ipodiamon și diacon să săvârșească și să sue la rânduiala preoției pe cei vrednici. Duhovnicești părinți să așeze pe ale sale cărți de duhovnicie, monahi și monahii să facă (...) dumnezeieștile bisărici să sfințească, să învețe pe pravoslavnicul norod (...) și toate câte se cuvin arhieriei să le săvârșească (...) să să pomenească numele frăției sale la toate Sfintele Liturghii (...)”¹⁷⁵.

Prin aceste decizii energice, Inochentie își vedea împlinit unul din rosturile venirii sale la Huși. Credem că el a fost artizanul restaurării drepturilor străvechi ale Bisericii românești în această parte a țării (în înțelegerea cu Gavriil Callimachi dar și cu mitropolitul Grigorie, alături de care merge în misiune diplomatică). În următorii ani va purta de grijă noilor sate ale Eparhiei sale. Unui anume Nicolae, la 17 noiembrie 1774 îi dă carte de preoție „pentru satul Ghiderim (?) ot ținutul Bălții”^{176bis}. La 28 martie 1775 hirotonește pe Teodor Chirilov pentru satul Iasimova, de lângă Balta¹⁷⁶ (tot în zonă, înainte de 1758 făcuse diacon pe Vasile Nalivaico¹⁷⁷). Turcii revin după 1774 și se reface vechea structură ecleziastică, la 1776, sub mitropolitul Ioachim „al Proilavului, Tomarovei, Hotinului și a întregului ținut ucrainean”¹⁷⁸. Și succesorul lui Inochentie, Iacob Stamati, va face mai multe hirotonii în fosta jurisdicție a Hușilor, redevenită acum a Proilaviei (sunt sfințiți preoți pentru satele: Plopul, Mândăc, Cobâlca, Cosa ș.a.)¹⁷⁹.

¹⁷¹ Melchisedec, *op. cit.*, p. 313.

¹⁷² Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 314-315.

¹⁷³ *Ibidem*, p. 315.

¹⁷⁴ Arh. Dr. Veniamin Pocitan Bârlădeanu, *Istoria Mitropoliei Proilaviei (Brăilei)*, în BOR, serie III, an XLIX(1931), nr. 10, p. 581.

¹⁷⁵ Melchisedec, *op. cit.*, p. 316.

^{176 bis} „Arhivele Basarabiei”, an V (1933), nr. 3, p. 217.

¹⁷⁶ Arh. Dr. Veniamin Pocitan Bârlădeanu, *op. cit.*, p. 580.

¹⁷⁷ Diacon Dr. Alexandru I. Ciurea, *Iacob Stamati (1749-1803)*, p. 76.

¹⁷⁸ Arh. Dr. Veniamin Pocitan Bârlădeanu, *op. cit.*, p. 582.

¹⁷⁹ Diacon Dr. Alexandru I. Ciurea, *op. cit.*

Împlinirile diplomației românești a timpului sunt compromise prin noua pace încheiată la Kuciuc Kainargi în 1774¹⁸⁰. Dintre toate rămâne numai protectoratul rusesc (pe care Rusia, din diverse motive, nu se grăbește să îl aplice)¹⁸¹. De acum înainte eforturile românești capătă o nouă orientare. Deoarece stăpânirea turcească este menținută, se încearcă îngrădirea acesteia în limitele respectării autonomiei pe care țara o avea din vechime. Cum se cer documente doveditoare, boierii aduc înaintea plenipotențiarilor marilor puteri întruniți la Focșani (1772) și la Kuciuc Kainargi (1774), acte („tractaturi”) care sunt „rezumatul relațiilor vechi cu Poarta, așa cum se păstrează în mintea boierilor”¹⁸². Chiar dacă autenticitatea formală a capitulațiilor nu rezistă criticii istorice, conținutul lor este important pe plan politic. De aceea, „trebuie recunoscută însemnătatea acțiunilor duse de căpeteniile bisericești și ale nobilimii princi-patelor, ce au reușit să dea o bază de drept internațional revendicărilor de autonomie întemeiate pe precedente istorice, din care se va dezvolta întregul program de renaștere națională al epocii ce a urmat”¹⁸³.

Cu puțin timp înainte de plecarea în Rusia sau acum, trebuie să fi apărut ideea redactării *Cărții sobornicești* datată 1 ianuarie 1752, care consfințea în scris, ceea ce hotărâseră mai de mult, împreună cu Iacob Putneanul, ierarhii și egumenii mănăstirilor de țară („să se urmeze obiceiul țării și din pământeni să se aleagă mitropolit sau episcop, iar strein niciodată să nu se priimească”)¹⁸⁴. Cel ce se ocupă de această problemă este Inochentie, desigur, cu asentimentul celorlalți putneni în viață¹⁸⁵. Acum el are calitatea oficială de șef al misiunii la Sankt Petersburg și este familiarizat cu problemele diplomatice ale timpului. Fiindcă trebuie să susțină adevărul celor prezentate în document (calitatea de martor) sau pentru că fusese de față când se luase hotărârea verbală (era dichiu la Rădăuți și din familia „putnenilor”, ca și Ierotei al Hușilor) actul este semnat și de el (așa se poate explica prezența semnăturilor a doi titulari în același timp la Episcopia Hușilor). Inochentie mai știa și de exigența rușilor (ca de altfel și a Porții otomane) de a proba cu acte drepturile lor¹⁸⁶. Importantă este și întărirea, adăugată ulterior întocmirii actului, de pe unul din exemplarele *Cărții sobornicești* sub semnătura mitropolitului Iacob Putneanul: „adeverim și întărim tot ce scrie

¹⁸⁰ Generalul Rumiantsev îi aduce la cunoștință mitropolitului Gavriil (la 28 iulie 1774) principalele prevederi ale păcii, între care: locuitorii țării „să fie la făcutul bisericilor nouă și la tocmitul celor vechi, să cunoască și să știe, cinstească-se partea duhovnicească, după cum să cade, cu osăbită cinste cinurile acelora; să să deie înapoi mănăstirile (...) pre lângă Brăila, Hotin, Benderiu și alte cetăți (...); să nu ee nici să ce nici un feliu de bani, după socoteala veche (...); în pricinile amânduror acestor cnejii, ministrii împărăției rusești ce să află lângă Poartă, să poarte vorbe pentru folosul lor” („Arhiva Românească”, p. 241-242).

¹⁸¹ Gheorghe I. Brătianu, *Sfatul domnesc...*, p. 287.

¹⁸² N. Iorga, *Genealogia Cantacuzinilor*, apud Gheorghe I. Brătianu, *op. cit.*, p. 283.

¹⁸³ *Ibidem*, p. 283-284.

¹⁸⁴ Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei și a Catedralei mitropolitane din Iași*, București, 1888, p. 24-26.

¹⁸⁵ Chestiunea necesită un studiu special. Aici enunțăm doar opinia noastră.

¹⁸⁶ „Arhiva Românească”, p. 133 și *passim*.

mai sus”. Fostul mitropolit era înaintat în vârstă (moare la 1778) așa încât ar fi de înțeles că ductul nu mai are eleganța de odinioară (dacă scrisul nu aparține cumva unui martor)¹⁸⁷. Acest detaliu ne mai arată că actul va fi fost văzut și reconfirmat în formula actuală de toți autorii lui care se mai aflau în viață.

Și termenii documentului rețin atmosfera vremii de atunci, când se afirmă „drepturile țării și ale pământurilor”, „legea și pravila”, „obieciturile și rânduielele noastre cele vechi”¹⁸⁸. Fără să comită un fals în sensul uzual al termenului, putnenii au curajul, acum, când turcii nu mai dețin aceiași putere și ei vor să stabilească noi relații cu sinodul rus, să pună și în scris ceea ce se știa și se respecta tacit de către toți.

În preajma încheierii păcii de la Kuciuc Kainargi pe Inochentie îl întâlnim alături de mitropolit și boieri pentru a se pune de acord și promova cele mai potrivite inițiative în contextul reinstaurării suzeranității turcești. Semnează mai multe arzuri¹⁸⁹ (între care unul cere pe Grigorie Ghica domn)¹⁹⁰, ce urmau să fie prezentate de mitropolit lui Rumianțev (care se afla la Focșani) și apoi înaintate sultanului. Fiindcă mitropolitul își depășește atribuțiile, la 15 august 1774, boierii rămași în Iași îl admonestează într-o scrisoare (il acuză că „împarte țara în tarafuri” și îi cer ca în problemele majore să ia hotărâri împreună „cu întreaga obște”)¹⁹¹.

Ultimii ani de păstorire ai lui Inochentie la Huși sunt cei mai dificili. Bătrânul episcop găsește gospodăria distrusă și averea risipită. Are însă voința de a lua totul de la început. Realizările însă sunt mai puține, anii înmulțindu-se și puterea scăzând. Va fi fost desigur și îngrijorarea mai-marilor zilei față de cel care nici nu pierduse, nici nu câștigase o bătălie pe de-a-ntregul; politica de echilibru urmată de el putea fi o piedică și un pericol pentru cei ce se devotasera total numai unei anumite cauze. Cu un an înainte de a trece la cele veșnice este victima unei încercări de asasinat. Medicul Andrei Wolf, care îl salvează, știe de la episcop că „îl otrăvise bucătarul”¹⁹². Moare în 1782 și este înmormântat în Catedrala episcopală din Huși, piatra de pe mormânt fiind înfrumusețată de urmașul său, Iacob Stamati.

IV. Concluzii: „Toată fapta cea bună nu pofteste pentru sine nici o laudă”

Timp de treizeci de ani, neîntrerupt, episcopul Inochentie s-a devotat activității de restaurator. Călugăr de Putna și făcând parte din „frăția” putnenilor, care conduce viața bisericească a țării, este împlinitorul idealurilor acestora în împrejurările concrete ale vremii sale.

¹⁸⁷ Ștefan S. Gorovei consideră că „scrisul nu este al lui Iacob Putneanul” (*op. cit.*, p. 439).

¹⁸⁸ *Correspondenții cu Rusia*, în „Arhiva Românească”, *passim*.

¹⁸⁹ Scarlat Callimachi, Vlad Georgescu, *Mitropolitul Gavril Callimachi și Rusia*, în BOR, an LXXIX (1961), nr. 9-10, p. 807. Semnează și hatmanul V. Razu, vistiernicul I. Canta, Spătarul Conachi, paharnicul C. Păladi, stolnicul C. Balș.

¹⁹⁰ Theodor Codrescu, *op. cit.*, vol. VI, p. 416-417. Pe Grigorie Ghica îl cunoscuse la Sankt Petersburg.

¹⁹¹ *Ibidem*, p. 424-426.

¹⁹² Andrei Wolf, *op. cit.*, p. 172. Din documente aflăm că Inochentie avea doi țigani bucătari, ambii de la Vasile Gheuca (unul cumpărat și unul dăruit).

La Huși va ridica din ruine Episcopia, întărind și zona de margine a țării, pentru a-și relua rosturile pe care aceasta le avea încă de la întemeiere. Nu se oprește doar la gospodărire și administrație, ci are importante și semnificative împliniri pastorale și filantropice (mai ales dacă ținem seama de schimbările importante din economia, societatea și politica timpului).

Toate acestea îl recomandă ca un ierarh cu înțelegere superioară, conștient de ceea ce întreprinde, cu proiecte izvorâte nu numai din mersul firesc al lucrurilor, ci cu o concepție întemeiată pe o anumită cultură trăită, deodată teologică și românească (la Huși păstrează vechea pisanie din vremea lui Ștefan cel Mare pusă însă pe biserica înălțată de el; la Iași sfătuiește pe domn să ctitorească spitalul Sf. Spiridon).

Este și ierarh luptător pentru restaurarea drepturilor vechi ale țării și ale „credinței strămoșești” (expresia o găsim într-un document semnat și de el). Ca putnean face legătura dintre două generații ieșite din chiliile mării lavre din Bucovina; asigură astfel continuitatea acelorași planuri ce însufleteau pe toți, în împrejurări diferite. Inițiat în politica generală a vremii, pledează, mai ales prin fapte, pentru cauza neamului său. Excelează în lucrul de echipă și este unul din călugării diplomați, la curent cu problemele mari în a căror dezlegare se cere devotament, pricepere și discreție. Se dedică acțiunii de restabilire a vechii jurisdicții a Eparhiei sale și datorită lui „Episcopia basarabeană” a Hușilor este pentru o vreme în hotarele ei firești (de dincoace de Prut, până la Nistru și la Mare). Stăpânește și datele generale ale chestiunii românești (îl cunoaște pe Grigorie, mitropolitul Ungrovlahiei, care va afirma dreptul Bisericii românești în ținutul Brăilei, corespundează cu episcopul Chesarie ale Râmnicului și este la curent cu lupta românilor ardeleni).

Cuvintele sale „să rămânem în toate orânduilele și obiceiurile cele vechi ale noastre” nu exprimă o neputință de a găsi noi soluții (și ele există), ci cuprind un adevărat program de restaurare a dreptului țării de a fi de sine stătătoare și a Bisericii de a fi condusă, așa cum dintotdeauna s-a știut, prin oamenii locului și potrivit rânduilelor ei. Dovedește curajul înțelept de a participa la hotărârea de a se face public, scris, ceea ce până atunci nu se cutezase (*Cartea sobornicească* din 1 ianuarie 1752).

Febra modernității, înțeleasă ca triumf al rațiunii care explică lumea fără Dumnezeu, nu izbutește încă să cuprindă sufletul românesc. Interesul ierarhilor noștri pentru noile idei deiste ce cucereau Europa, dovedesc deschiderea și efortul lor de a înțelege mersul lumii în care își conduc păstoriții, însă ei mărturisesc întotdeauna dreapta credință. Din acest interes normal se naște „iluminismul românesc”. Inochentie, prin opțiunile sale, poate fi considerat un ierarh patriot luminat.

Din păcate trăiește și momente în care realizările îi sunt risipite, iar teritoriul țării, unde era mănăstirea lui de metanie, înstrăinat.

Idealurile mărturisite de Inochentie prin faptele întregii sale vieți vor fi slujite, cu aceeași vrednicie de succesorii lui în scaunul episcopal de la Huși, Iacob Stamati și Veniamin Costachi. Un alt urmaș, Melchisedec Ștefănescu, îl va numi, inspirat, pe călugărul putnean „părintele acestei Episcopii”.

Inochentie, Bishop of Husi

The bishopric of Husi in the general context of the XVIII-th century was in a serious crisis because of the Turkish and mostly Tatar incursions. In the same time, the Russian influence was greater and greater. Bishop Inochentie of Husi came from Putna, where was a monk and after that he was a dician in Radauti. As a bishop he contributed to the good development of the bishopric and he restored it from ruins. His vocation as founder of churches and buildings was completed with a cultural accurate spirit and with a pastoral and philanthropic care for the believers. The diplomatic and cultural activity was based on the holy tradition of the Church and the Romanian conscience of unity and faith.